

**T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**1995-2002 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN OKUL ÖNCESİ HİKAYE
KİTAPLARINDAKİ BAZI KAVRAMLARIN İÇERİK VE BİÇİMSEL
OLARAK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. NURTEN SARGIN**

**HAZIRLAYAN
ELİF KONAR**

KONYA 2004

ABSTRACT

Child books are always used as an indispensable means in child development. In this research, some concepts in the pre-school story books published as original works between 1995-2002 have been examined both as a form and content. To make the theoretical frame of the research, native and foreign sources have been scanned. For the evaluation form used in the examination of the books, it has also been applied to expert's opinions. Story books have been read and evaluated one by one according to this form.

In the first section, there have been the problem, target and sub-targets, importance and grounds, hypothesises, limitations, and descriptions.

In the second section there have been theoretical information about pre-school period child development, the importance of book in child development, kinds of pre-school children publications, characteristics of pre-school children publications (content and form) and the effects on the child, all of which constitutes the content of the research.

The third section includes the method; research model; population and sampling; collecting, analysing and interpreting the data.

In the fourth section, there have been the findings and interpretations.

Finally the fifth section includes the general conclusion and suggestions based on the findings as a result of the research.

The evaluation form and the book list used in the research are included in the appendix.

ÖZET

Çocuk kitapları çocukların eğitiminde vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu araştırmada, Türkiye’de 1995-2002 yılları arasında telif olarak yayımlanan okul öncesi hikaye kitaplarındaki bazı kavramlar içerik ve biçimsel olarak incelenmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak için yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Kitapların incelenmesinde kullanılan değerlendirme formu uzman görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Hikaye kitapları araştırmacı tarafından tek tek hazırlanan forma göre okunup, değerlendirilmiştir.

İlk bölümde problem, amaç ve alt amaçlar, önem ve gerekçe, sayılılar, sınırlılıklar, tanımlar bulunmaktadır.

İkinci bölümde araştırmanın içeriğini oluşturan okul öncesi dönem çocuk gelişimi, çocuk gelişiminde kitabın önemi, okul öncesi çocuk yayınlarının türleri, okul öncesi çocuk yayınlarının özellikleri (içerik ve şekil özellikleri) ve çocuğa etkileri ile ilgili kuramsal bilgilere yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde yöntem; araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması yer almaktadır.

Dördüncü bölümde bulgular ve yorumlar bulunmaktadır.

Beşinci bölümde ise araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak genel sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

Araştırmada kullanılan değerlendirme formu ve kitap listeleri eklerde yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	i
ÖZET.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
PROBLEM.....	7
AMAÇ VE ALT AMAÇLAR.....	7
ÖNEM	11
SAYILTILAR.....	11
SINIRLILIKLAR.....	11
TANIMLAR.....	12

BÖLÜM II

I.Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimi.....	13
I.1. Bilişsel Gelişim.....	15
I.1.1.Kavram Gelişimi.....	18
I.1.2. Dil Gelişimi.....	23
I.1.3. Ahlak Gelişimi.....	27
I.1.4. Oyun Gelişimi.....	29
I.2. Duyuşsal Gelişimi.....	33

I.2.1.Sosyal Gelişim.....	35
I.2.2.Cinsel Gelişim.....	37
I.3. Psikomotor Gelişim.....	42
II.Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi.....	45
III.Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Türleri.....	51
III.1.Hikaye (Öykü).....	53
III.2.Masalımsı Hikayeler.....	54
IV.Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Özellikleri ve Çocuğa Etkileri.....	56
IV.1.İçerik Özellikleri.....	56
IV.1.1.Tema.....	56
IV.1.2.Konu.....	57
IV.1.3.Kahramanlar.....	58
IV.1.4.Dil ve Üslup.....	59
IV.2.Şekil Özellikleri.....	60
IV.2.1.Kullanılan Malzeme (Kağıt).....	60
IV.2.2.Boyut.....	61
IV.2.3.Ağırlık.....	62
IV.2.4.Kapak ve Ciltleme.....	62
IV.2.5.Punto.....	63
IV.2.6.Mizampaj.....	63
IV.2.7.Resimleme.....	64

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	67
ARAŞTIRMA MODELİ.....	67

EVREN VE ÖRNEKLEM.....	67
VERİLERİN TOPLANMASI.....	68
VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI.....	69
BÖLÜM IV	
BULGULAR VE YORUMLAR.....	70
BÖLÜM V	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA.....	87
EK	

ÖNSÖZ

Vatanın kalkınmasıyla sağlıklı ve yetenekli kişilerin yetiştirilmesi arasında olumlu bir ilişki bulunduğu düşünülmektedir. Bireylerin sağlıklı bir kişilik oluşturması, yeteneklerini geliştirmesi, toplumda işlevsel olabilmesi ise çocukluk yıllarında kazandığı tecrübeler ve eğitime dayanmaktadır. Çocuk eğitiminde çocuk yayınlarının ne derece önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle 3-6 yaş okul öncesi dönem diğer aşamalar için temel olduğundan daha çok önem taşımaktadır. Çünkü gelişimin olumlu ya da olumsuz temelleri bu dönemde ve bir daha zor değişecek şekilde atılmaktadır.

Akademik çevreler, uzmanlar ve yayınevleri çocuk yayınlarının nasıl olması gerektiğine yönelik yapabilecekleri en iyi çalışmalarla ortaya koymalıdır. Ortaya çıkan araştırmalar sonucunda eğitimciler, öğretmenler, yayınevleri ve aileler işbirliği yapabilmelidirler.

Çocuk ve kitap kavramlarının birleşiminde ortaya çıkan çocuk yayınları alanında ne kadar çok araştırma yapılırsa bu konu daha iyi anlaşılacaktır. Araştırmamız, çocuk yayınlarını tanımaya yönelik gerekli incelemeleri ortaya koymaktadır. Bunun yanında 3-6 yaş dönemindeki bilişsel gelişim (dil gelişimi, ahlak gelişimi, oyun gelişimi, vb.), duyuşsal gelişim (kişilik gelişimi, sosyal gelişim) ve psikomotor gelişime değinmektedir. Ayrıca çocuk gelişiminde kitabın öneminden bahsetmektedir.

Son olarak araştırmamızda 1995-2002 yılları arasında yayımlanan 3-6 yaş okul öncesi hikaye kitapları biçimsel ve içerik olarak incelenmiştir. Elde

edilen veriler değerlendirilerek gerekli görülenler öneriler bölümünde belirtilmiştir.

İstekli olarak çalıştığım araştırmamda benden desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nurten SARGIN'a, bölüm başkanım Prof. Dr. Ramazan ARI'ya, istatistiksel konularda yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Ali Murat SÜNBÜL'e ve ocuk psikiyatristi Dr. Osman ABALI'ya teşekkür ederim. Tez çalışmam esnasında bana yardımcı olan aileme, dost ve arkadaşlarıma da minnettarım. Teşekkürler.

TABLÖLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İnsan Gelişimi Üzerinde Etkili Olan Unsurların Birbirleri İle Etkileşimleri.....	s.15
Tablo 1. Gallahue'ye Göre Motor Gelişimde Etkili Olan Fiziksel ve Motor Yetenekler.....	s.42
Tablo 2. Biçimsel Analize İlişkin Bulgular.....	s.70
Tablo 3. Bilişsel Gelişime İlişkin Bulgular.....	s.73
Tablo 4. Duyuşsal Gelişime İlişkin Bulgular.....	s.77
Tablo 5. Psikomotor Gelişime İlişkin Bulgular.....	s.79
Tablo 6. Kavramlara İlişkin Bulgular.....	s.81

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan hayatı bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi dönemlerden oluşur. Her dönem bir öncekinin devamı ve bir sonrakinin başlangıcı olduğundan dolayı, dünyaya geldikten sonraki ilk dönem olan bebeklik ve çocukluk, temel alışkanlıklarının edinilmesi açısından hayati bir önem taşır (Gönen, 1988, s.5). Bu bilindiği için de hemen her ülkede özellikle gelişmiş ülkelerde çocukların yalnız bedensel ve ruhsal değil düşünsel gelişmelerine de özen gösterilir, önem verilir (Alpay, 1984, s.44).

Düşünsel gelişme, bebeklik döneminde bebekle “konuşma” yoluyla başlar. Doğduğu andan başlayarak duyduğu ninniler, konuşmalar, sesler –ötüş, havlama, miyavlama, vb. dahil- kendisine okunan ve anlatılan masallar, sorulan bilmeceler, ezberletilen şiirler, tekerlemeler, söylenen şarkılar hep dil ve düşünme gelişmesini biçimlendiren uyaranlardır (Alpay, 1987, s.51). Bebeğin bakımını üstlenen kişi, bebekle doğru ve düzgün bir dille konuşursa, ortalama iki yaşından sonra çocuk benzer bir biçimde konuşmaya başlayacaktır. Bu doğru ve düzgün başlangıç, daha sonra kişisel ilişki kurulan insan ve kitap sayısı ile, düşünsel gelişimin temelini oluşturacaktır. Bundan dolayı duyduğu sesleri, bu seslerden oluşan kelimeleri, kelimelerden oluşan cümleleri öğrenebilmesi için, daha ilk aylardan itibaren çocukla sık sık konuşmak gerekmektedir. Düşünsel gelişmede, bebeklik ve çocukluk

döneminde ailenin bilgi düzeyi, okumayla ilişkisi, evdeki ve sınıftaki kitap, dergi ve gazeteler, önem taşır (Gönen, 1988, s.5-6).

Kitapların çocuk hayatında önemli bir yeri olduğu çok sık dile getirilir. Çocuğun kitapla ilişkisi bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterse de genellikle bir yaş civarında başlar. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi ve nitelikli kitap okuma ve anlatma; onların deneyimlerini genişletmekte, kelime bilgilerini artırmakta ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirmektedir (Tür, Canbolat, 1982, s. 1).

Okul öncesi dönemde çocuğun ömür boyu sürdüreceği temel kişiliği oluşmaktadır. Nitelikli ve istenilen özelliklerde hazırlanmış, yaşa, gelişim özelliğine, ilgi ve ihtiyaca uygun seçilmiş çocuk edebiyatı ürünlerinin bu dönemde aile ve eğitimciler tarafından seçilerek kullanılması önerilmektedir (Tür, Turla, 1999, s. 11). Okuma alışkanlığı, iyi çocuk kitaplarıyla kazanılır (Akçay, Dayıoğlu; akt: Kocabaş, 1999, s.10). Ayrıca, çocuk yaşlarda kitaplarla yapılan olumlu tanışma, insanın ileriki yaşamına da yansıyacaktır (Kocabaş, 1999, s.10; Gürkan, 1991, s.17).

Oyun neşesi içinde tanıştığı kitap ile ilişkisinin olumlu olarak ilerlemesinde, çocukluğun ilk ve en fazla etkilenebilen yılları olan okul öncesi dönem çok önemlidir. Çocuğun ilk ve en fazla etkilenebilen yıllarında resimli kitaplar; göz ve kulak yolu ile çocuğun hayatına girip, çocukla, yetişkinler ve dünya arasında köprü vazifesi görebilirler (Gönen, 1988, s.30).

Çocuğun ilk kitapları ABC kitapları denilen ve çocuğun tanıdığı insan, hayvan ve eşyaların resimlerinin bulunduğu kitaplardır. ABC kitaplarından sonra ise çocuk, basit konusu olan hikayelere yönelmektedir. Dil-yazı-resim sanatının ortak ürünü olan bu eserler, dilin ustaca kullanıldığı metinler vasıtası ile çocuğa dili, dinleyerek öğretir (Alpay, 1985, ss. 71-77). Bu hikayeleri, tekrar tekrar işitirken, sözcük bilgisine katkıda bulunmakta ve sözcük bilgisi artarken de daha karmaşık hikayeleri anlayabilmektedir (Gönen, 1988, s.30).

Resimli kitapları eğitim aracı olarak inceleyen Gönen (1988), kitapların çocuğa katkılarını, “resimli kitaplar; çocuğun kavram, sözcük bilgisi, gramer, anlama, dinleme, sorulara cevap verebilme, öykü zinciri kurabilme, bellek, sıralı cümle üretebilme, dili kullanabilme, çözümleme yeteneğini artırır, dilin zenginliğinin farkına vardırır, kitap ve okuma zevki uyandırır, denilebilir” ifadesiyle özetlemektedir.

Çocuk gelişiminin bilişsel gelişim (dil gelişimi, ahlak gelişimi, oyun gelişimi, vb.), duyuşsal gelişim (kişilik gelişimi, sosyal gelişim) ve psiko-motor gelişim gibi çeşitli alanları vardır. Tüm gelişim alanları farklı hızlarla ve farklı şekillerde ilerleme gösterir. Örneğin; dil gelişimi diğer gelişim alanlarına göre daha yavaş ilerler, bilişsel yeteneklerin gelişmesi için kavramların yerleşmesi gerekir. İki yaşında bir çocuk bazı kavramları algılayabilir, sözel ifade kullanmadan bu bilgisini anlatabilir; fakat sözel ifade kullanması istendiğinde başarısız olabilir. Çocuğun kavram bilgisi de bu bilgiyi kullanabilmesi de yaş ilerledikçe artmaktadır. Akman’a göre, (1995)

“algının kesinleşmesi, artan ve çeşitlenen deneyimler ve gelişen söz dağarcığı ile çocuğun kavramları farklılaşmaya başlar”. Okul öncesi dönemde çocuk zihnindeki kavramlar kendi deneyimleri ve faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle bu dönemdeki kavramlar basit ve genellikle nesnelere algısal özellikleri ile ilgilidir. “Sınıflandırma işleminde, beş yaşın üstündeki çocukların çoğunluğu, nesnelere herhangi bir özelliğini (renk, şekil veya büyüklük gibi) dikkate alarak gruplayabilmektedirler. Fakat, beş yaşın altındakiler bunu yapamamaktadırlar (Caferoğlu, 1991, s.2).” Gelişim hızında eğitimin ve çevre şartlarının etkisi bilinmektedir. İlk eğitimine ailede başlayan çocuk, çevresiyle sürekli etkileşim içindedir. Çocuğun çevresiyle olumlu etkileşimi öğrenim ve eğitimi hızlandırır. Bu etkileşimin önemli öğelerinden biri de çocuk yayınlardır.

İki-dört yaş döneminde kitaplar, çocukla yetişkinler arasında olumlu ve eğitici bir söyleşi aracı olurlar. ABC kitaplarındaki resimler çocuğa gösterilerek anlatılır. Bu sayede çocuk bir yandan somut kavramları öğrenmeye bir yandan da sözcük dağarcığını geliştirmeye başlar. Bu yaşlar arasındaki kitaplarda dil önemlidir. Üç-dört yaşlarında birbiri ile ilişkili resim ve cümlelerden oluşan, tek olaylı, neşeli ve gerçekçi öyküler ilgi uyandırıcıdır. Bu yaşlarda çocuk sadece dinleyici değildir, anlatmaya çalışmaya başlar. Düzgün konuşup, sorular sorabildiği için aynı kitabı tekrar tekrar dinlemek ister. Bu şekilde dikkatli dinlemeye, sormaya ve anlatmaya alışan çocuk, çevreye uyumda zorluk çekmeyecektir. Sözlü anlatım becerisi gelişecektir, bu

beceri ileride yazılı anlatım becerisinin gelişmesine de yardımcı olacaktır. Dört-altı yaşlarında, çocuk yaşlarıyla birlikte okunan kitabı dinlemeyi, dinlediği kitap hakkında sorular sormayı ve soruları cevaplamayı, aynı öyküden başka öyküler çıkarmayı öğrenebilir ve sever. Konuşma, soru sorma ve anlatmanın geliştiği yaşlarda bu tür bir öğrenme çocuğun zeka gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca beş-altı yaş çocukları için hazırlanan kitapların resimlerindeki ayrıntılar çocuğun hayal gücü gelişimi açısından da önemlidir. Hayal dünyasının geniş olması bilimsel düşünceyi geliştirecek ve gelecekle ilgili planlar yapmasını kolaylaştıracaktır (Gönen, 1988, ss. 31 -32).

Yörükoğlu'na göre (1996), “çocuk kitapları, çocuğun gelişme düzeyine uygun konuları işlemeli, dili yalın, kavramlar açık olmalıdır. Konular ilgi çekici biçimde sunulmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır. İnsanı ve çevresini gerçekçi açıdan tanıtmalı, denemeci, araştırmacı, eleştirici, kısacası özgür düşünceli insan yetiştirme amacı göz önüne alınarak yazılmalıdır. Çocuğun kendini tanımasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmalıdır”.

Çocuk kitaplarının çocuklar tarafından sevilmesi, dinlenmesi ve okunması için biçim (kullanılan malzeme, boyut, ağırlık, kapak ve ciltleme, punto, mizampaj ve resimleme) ve içerik (tema, konu, karakterler, dil ve üslup) açısından belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kocabaş'ın (1999) da belirttiği gibi, “dış görünüşüyle çocuğu kendine çeken kitaplar, içeriğiyle de

çocuğa doğru şeyler vererek bir bütünlük oluşturmalıdır; diğer taraftan fiziksel özellikler, dayanıklılığı belirlemek açısından da önem taşımaktadır”.

Çocuk kitapları, okumaya bağlı olarak çocukların, bazı özelliklerinin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Bu özellikleri Spink (1989: 29-42) şu şekilde sıralamıştır:

Fiziksel gelişim: Çocuklar, çocuk kitapları sayesinde kendi fiziksel özelliklerini tanıma ve keşfetme fırsatını yakalarlar.

Zihinsel gelişim: Çocuk kitabı, çocuğa çeşitli bilgiler vererek, zihinsel gelişimine katkıda bulunur.

Dil gelişimi: Çocuk kitabı çocuğa, kendisinin veya başkasının okuması yoluyla dilinin gelişmesine yardımcı olur.

Duygusal gelişim, kişilik gelişimi, ahlaki gelişim, ruhsal gelişim ve sosyal gelişim: Çocuk kitabında yer alan konu, olaylar, karakterler, duygular ve bunların özellikleri, kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri çocuğun duygusal, ahlaki, ruhsal, sosyal ve kişilik açısından gelişimine katkıda bulunur (akt: Kocabaş, 1999, s.15).

Sonuç olarak, biçim ve içerik olarak uygun hazırlanmış kitaplar okul öncesi hikaye kitapları çocuğun bütün gelişim alanlarını ve eğitimini destekleyebilmektedir.

PROBLEM

1995-2002 yılında yayımlanan okul öncesi hikaye kitapları biçim ve içerik özellikleri açısından okul öncesi dönem çocuğunun gelişim ve eğitimini nasıl etkilediği incelenmiştir.

AMAÇ ve ALT AMAÇLAR

Çocuk kitapları çocukların eğitiminde vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu araştırmada, Türkiye’de 1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi hikaye kitapları ve kitaplardaki bazı kavramlar içerik ve biçimsel olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve bulgular ışığında önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Biçim özellikleri açısından çocuğa uygun mu?
  - 1.1. Resimleme çocuğa uygun mu?
  - 1.2. Resimler metne uygun ve tutarlı mı?
  - 1.3. Renklendirme çocuğa uygun mu?
  - 1.4. Kullanılan malzeme (kağıt) çocuğa uygun mu?
  - 1.5. Kitap kapağı ve cildi çocuğa uygun mu?
  - 1.6. Kitabın boyutu çocuğa uygun mu?
  - 1.7. Punto çocuğa uygun mu?
  - 1.8. Mizampaj çocuğa uygun mu?

- 1.9. Kapak dizaynı kitabın konusunu ifade ediyor mu?
- 1.10. Metin ve resimler uyum içinde mi?
- 1.11. Sayfa sayısı çocuğa uygun mu?
- 1.12. Hikaye çocuk için dinlemeyi engelleyecek uzunlukta mı?
2. İncelenen kavramlar hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.1. Yardım kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.2. Dürüstlük kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.3. İyi-kötü kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.4. Doğru-yanlış kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.5. Sevgi kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.6. İşbirliği kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.7. Dayanışma kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.8. Arkadaş ve arkadaş ilişkilerine yer verilmiş mi?
  - 2.9. Aile kavramına hikaye kitabında yer verilmiş mi?
  - 2.10. Çalışkanlık kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?
  - 2.11. Girişimcilik hikaye kitabında bulunuyor mu?
3. Bilişsel gelişim ve ilgili gelişim alanları (kavram, dil, ahlak, oyun) açısından uygun mu?
  - 3.1. Kitabın adıyla konu arasında anlamlı bir bağlantı var mı?
  - 3.2. Kitaptaki kahramanlar insan mı?
  - 3.3. Kitaptaki kahramanlar hayvan mı?
  - 3.4. Kitaptaki kahramanlar eşya mı?

- 3.5. Kitaptaki kahramanlar bitki vd. mi?
- 3.6. Kitapta birden fazla konuya yer verilmiş mi?
- 3.7. Hikayenin cümleleri çocuğun dinlemesine uygun uzunlukta mı?
- 3.8. Hikayenin dili yalın, açık ve anlaşılır mı?
- 3.9. Hikaye anlatımıyla nesnelere zihinde canlandırılabilir mi?
- 3.10. Olaylar ve nesnelere geçişleri arasındaki sıralama gerçeğe, mantığa uygun mu?
- 3.11. Olaylar gerçekleştirilebilir mi?
- 3.12. Hikayedeki hayaller gerçeğe uygun mu?
- 3.13. Hikayedeki konu çocuğu empatik olmaya yönlendiriyor mu?
- 3.14. İçerikte başkalarının duygu ve düşünceleri yeterince açık mı?
- 3.15. Hikaye kahramanı başkalarını anlamaya çalışıyor mu?
- 3.16. Hikaye çocuğun dinlemesini kolaylaştıracak şekilde mi?
- 3.17. Hikayede olay örüntüsü çocuk için karışık mı?
- 3.18. Hikayede kişilerin sürekliliğine dikkat ediliyor mu?
- 3.19. Hikayede çocuk ile canlı-cansız arkadaşlığına yer verilmiş mi?
- 3.20. Kitapta oyuncak paylaşımına yer verilmiş mi?
- 3.21. Kitapta yiyecek paylaşımına yer verilmiş mi?
- 3.22. Kitapta giyecek vb. paylaşımına yer verilmiş mi?
4. Duyuşsal gelişim ve ilgili gelişim alanları (sosyal, cinsel) açısından uygun mu?
  - 4.1. Hikayede heyecan verici yaşantılar var mı?

- 4.2. Hikayede öfkeye yönlendirici öğeler var mı?
- 4.3. Olay kahramanı öfkesini kontrol edebiliyor mu?
- 4.4. Hikayede korkuya yönlendirici öğeler var mı?
- 4.5. Hikayede kaygıya yönlendirici öğeler var mı?
- 4.6. Hikayede kıskançlık öğesi var mı?
- 4.7. Kardeş kıskançlığına yer verilmiş mi?
- 4.8. Anne-baba kıskançlığına yer verilmiş mi?
- 4.9. Arkadaş kıskançlığına yer verilmiş mi?
- 4.10. Olay kahramanı duygularını açıkça ifade ediyor mu?
- 4.11. Olay kahramanları duygularını kontrol edebiliyor mu?
- 4.12. Cesaret öğesi hikaye kitabında bulunuyor mu?
- 4.13. Cinsiyete ilişkin rollere yer verilmiş mi?
- 4.14. Hikaye çocuğun merak duygusuna hitap ediyor mu?
- 4.15. Hikaye içinde çocuğun çeşitli sorularına uygun cevaplar verme var mı?

5. Psikomotor gelişim açısından uygun mu?

- 5.1. Hikaye çocuğun sık sık ara verme ihtiyacına uygun mu?
- 5.2. Kitabın şekil özellikleri psikomotor gelişimi destekliyor mu?
- 5.3. Hikaye kahramanları aktif mi?
- 5.4. Kitapta diş fırçalama alışkanlığına yer verilmiş mi?
- 5.5. El yıkama alışkanlığına yer verilmiş mi?
- 5.6. Ayak yıkama alışkanlığına yer verilmiş mi?

- 5.7. Banyo yapma hikayede yer alıyor mu?
- 5.8. Giysi temizliği hikayede yer alıyor mu?
- 5.9. El tercihi (sağ-sol) hikaye kahramanlarında işleniyor mu?
- 5.10. Temizlik alışkanlığına yer verilmiş mi?
- 5.11. Uyku alışkanlığına yer verilmiş mi?
- 5.12. Yemek yeme alışkanlığına yer verilmiş mi?

ÖNEM

Bu çalışma ile kendini tanıyan ve ifade edebilen, yaratıcı bir yapıya sahip bireyler yetiştirilmesinde okul öncesi dönemdeki hikaye kitaplarının önemi vurgulanmaktadır. Erken dönemde gelişim özelliklerine ve ilgisine göre uygun yayınlarla karşılaşan çocuğun bilişsel gelişimi (kavram, dil, ahlak), duyuşsal (sosyal, cinsel) gelişimi ve psikomotor gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir.

SAYILTILAR

1. Elde edilecek bilgilerin ve incelemelerin Türkiye’de 1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi dönem 3-6 yaş çocuklarına yönelik Türk yazarlı (Türkçe) hikaye kitaplarını ve bu kitaplar hakkındaki biçimsel ve içerik ile ilgili bilgileri kapsadığı varsayılmaktadır.
2. Örneklemin evreni yeterince kapsadığı varsayılmaktadır.

SINIRLILIKLAR

1. Araştırma 1995-2002 yılları arasında yayımlanan çocuk hikaye kitaplarından ulaşılabilenler ile sınırlıdır.
2. Araştırmada çocuklara yönelik yayınlardan yazılı - resimli olan hikaye kitaplarıyla ilgilenilmiştir.
3. Araştırma okul öncesi 3-6 yaş hikaye kitaplarıyla sınırlıdır.
4. Hikaye kitaplarında incelenen kavramlar; aile, arkadaşlık ve arkadaş ilişkileri, yardım, sevgi, dürüstlük, çalışkanlık, girişimcilik, işbirliği, dayanışma, paylaşma, temizlik, iyi-kötü, doğru-yanlış, öfke, kaygı, korku, kıskançlık, temizlik, özbakım becerileri kavramları ile sınırlıdır.
5. Hikaye kitaplarında incelenen gelişim alanları bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim ve ilgili gelişim alanları ile sınırlıdır.

TANIMLAR

Çocuk: (1) Küçük yaştaki oğlan veya kız. (3) Bebeklik çağı ile erinlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan. (TDK, 1992, s. 316)

Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmene, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile geliştirilen çocuksu bir edebiyattır (Şirin, 1994, s.9).

BÖLÜM II

Bu bölümde okul öncesi dönem çocuk gelişimi, çocuk gelişiminde kitabın önemi, okul öncesi çocuk yayınlarının türleri, okul öncesi çocuk yayınlarının özellikleri (içerik ve şekil özellikleri) ve çocuğa etkileri ile ilgili kuramsal bilgiler yer almaktadır.

I. Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimi

Araştırmada çocuk kitaplarının 3-6 yaş çocuğunun gelişim alanlarına yararlı olduğu düşünüldüğünden; gelişim alanları (bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimi) üç ana başlık altında ele alınmaktadır.

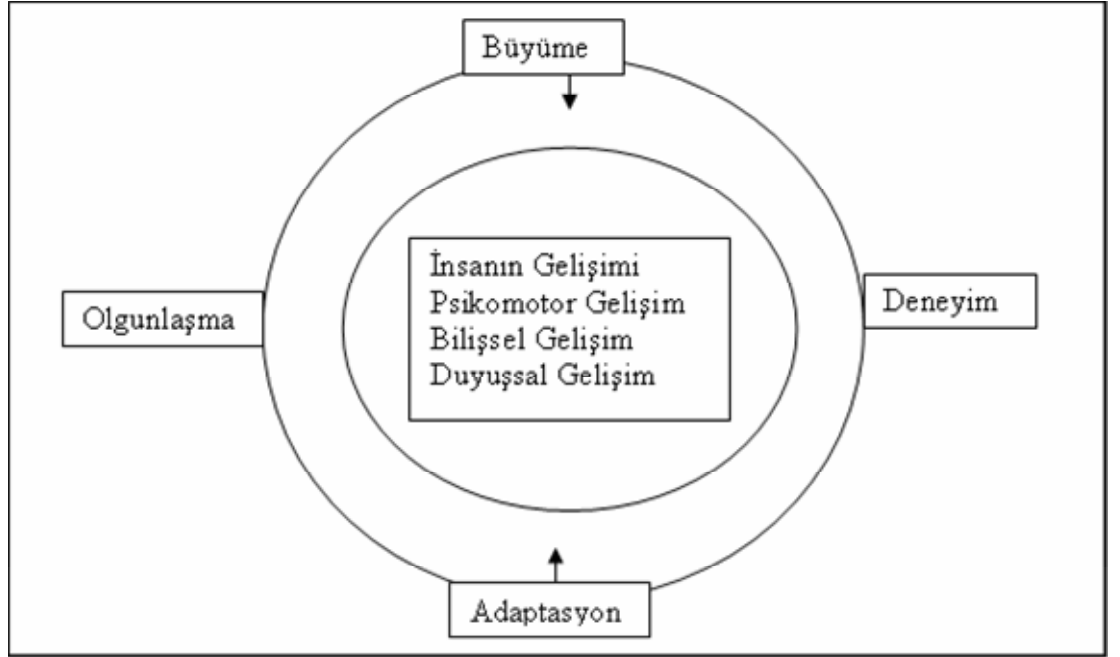
Çocuk gelişimi modern teorisi, çocukların şüphesiz ayrı (bireysel) psikolojik kompleks olduklarını ortaya çıkarmıştır (Russell,1997, s.20). Lukens (1999:9-10; akt: Sever, 2003, s.23)'e göre, çocuklar küçük yetişkinler değildir. Çocukların kendilerine ait ve çok sayıda ihtiyaçlarının olması onlar için olgunluğa giden bir yol olmaktadır. Knobloch ve Pasamanick (1974; akt: Yavuzer, 2003, s.37)'e göre, sağlıklı bir gelişimin olabilmesi beş davranış türünün bütünleşmesine bağlıdır, bunlar:

1. Algı, duygu, hareket tepkileri ve göz-el koordinasyonunu (eşgüdümünü) içeren uyum,
2. Başın dengesi, oturma, ayakta durma, emekleme ve yürümeyi içeren tüm motor (hareki, devinimsel) davranışlar,

3. Objeleri el ve parmakları kullanarak yakalama ve kavramayı içeren gelişmiş motor davranış,
4. Cümleler, yüz ifadeleri, mimik ve sözcüklerle kavrayışı içeren dil faaliyeti,
5. Beslenme becerisi, tuvalet eğitimi, bağımsızlık ve işbirliğini içeren kişisel-sosyal davranış'tır.

Gelişen tüm bu teoriler ile çocuk gelişiminin önemi daha iyi kavranmış durumdadır. Ayrıca gelişim aşamalarıyla birlikte gelişme ve eğitim için çocuk yayınlarının önemi de daha net anlaşılmıştır. İnsan doğarken bedensel-ruhsal ve düşünsel gelişme açısından belli bir gücü beraberinde getirdiğinden, eğer ortam olur, beslenir ve geliştirilirse bu gücün olumlu sonuç alınabilecek tarzda biçimlendirilmesi gerçekleşir (Gönen, 1988, s.5-6).

İnsan gelişimi üzerinde büyüme, olgunlaşma, deneyim, adaptasyon gibi unsurlar birbirleriyle etkileşim içindedir. Aşağıda bu etkileşim tablo halinde görülmektedir.

Şekil 1: İnsan gelişimi üzerinde etkili olan unsurların birbirleri ile etkileşimleri (Gallahue 1982; akt: Özer, Özer, 2001, s.15).

Okul öncesi çağıdaki gelişim alanları aşağıdaki başlıklar altında incelenmektedir.

I.1. Bilişsel Gelişim

Biliş kavramı; algı (idrak), anlama yeteneği, bellek (hafıza), usavurma (muhakeme etme), düşünme ve kavrama ile ilişkilendirilmektedir. Bilişsel gelişim, çocuğun, zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamında tanımlanabilir (Sever, 2003, s.38).

Bilişsel gelişim teorisi, Jean Piaget tarafından öne sürülmüştür ve zihinsel gelişimi açıklamaktadır. Piaget'ye göre zeka bireyin çevre ile aktif etkileşimi sonucu gerçekleşmektedir. Çocuklar çevrelerindeki nesnelere

bakarak, dokunarak, ağızlarına alarak, sesini işiterek bilgi toplarlar. Duyularıyla topladıkları bu bilgiler doğrultusunda çeşitli tepkilerde bulunurlar (özümleme). Nesnelere önce bilgileri doğrultusunda tepkide bulunurken daha sonraları bu tepkilerinde değişiklik yaparlar (uyuma). Böylece çevreye, nesnelere ve yeni durumlara uyum sağlarlar (adaptasyon). Piaget çevreye uyum sağlamak için kullanılan özümleme ve uyma süreçlerinin sadece bebeklik ya da küçük çocukluk döneminde değil tüm yaşam boyunca kullanıldığını ileri sürmektedir (Özer, Özer, 2001, s.15).

Bilişsel gelişimin ilk basamağı doğumdan iki yaşına kadar olan dönemi kapsar. Bütün çocukların bu egosantrik dönemde tek sorunları gördükleri, duydukları, hissettikleri, tattıkları ve kokladıklarıyla yani beş duyularıyla ilgili meselelerdir. Alışılmış hikayelerin okunması bu dönem için faydalıdır. Çocuklar için hikaye tek başına önemli değildir. Çocuklar hikaye esnasında elde ettikleri deneyimlerle mutlu olurlar. Mukavva ve kumaş kitaplar duyuların önemli olduğu bu dönem için oldukça faydalıdır (Russell, 1997).

İkinci dönem işlem öncesi dönemdir. Bu dönem iki ve yedi yaş arasında kapsar. Piaget, bu dönemi de kavram öncesi ve sezi dönemi olarak ikiye ayırır. Kavram öncesi dönemde mantıklı konular tarafından çocukların kişilikleri oluşturulur. Bu zaman çocuklar için araştırma zamanıdır ve onlar hâlâ yoğun bir şekilde duysal deneyimlere güvenirlir (Russell,1997, s.22). Şekilleri, renkleri, ölçüleri vb. sınıflandırabilirler. Kitaplardaki hazır fikirleri kabul edip güzel bir biçimde cevap verebilirler. Fakat henüz nesnelere çeşitli kriterlere

göre sınıflandırmada ve kuramsal yapıda zorlanırlar. Piaget'e göre kavram öncesi dönemde kavramların genelleştirilmesi ve soyut şeylerin anlaşılması istem dışıdır. Piaget'in en ünlü deneyinde çocuklar, uzun ince kavanozun kısa şişman olandan daha fazla su içerdiğine inanırlar (Russell, 1997, s.23). Çocuk işlemleri tersine çeviremez, dönüştürme yapamaz, algıları kendi üzerinde yoğunudur ve düşünce benmerkezlidir (Yavuzer, 1997, s.88). Bu dönemde çocuk oyun esnasında nesnelere başka şeylerin yerine kullanabilir; sopayı at gibi vb.

Sezi dönemi, dört yedi yaşı kapsamaktadır. Bu aşamada çocuklar daha çok genel mantığı kullanırlar. Onların sezileri ve düşünceleri, çevresinde oluşan olayları yargılamada yardım eder (Russell, 1997, s.23). Dil becerileri gelişmiştir. Çevrelerinin farkına varmaya başladıkları için daha az ben merkezcidirler. Buna rağmen hayali düşünceler bu dönem çocukları için önemlidir. Diğer insanlar hakkında merak duyguları gelişir ve anlam kazanır. Kendileri olarak birbir diğer insanlarla ilişkiye girerler. Bu yaş grubundaki çocuklara resimlerle aile yaşantısını anlatan kitaplar verilirse, çocukların çevre ile etkileşimleri sağlanabilir. Okuduklarını anlayabilmeleri için bu dönem iyi değerlendirilmelidir. Bu dönemdeki deneyimler ve bu dönemde okudukları, ilgilendikleri şeyler çocukları araştırmaya iter; çok farklı konuda çeşitli kitaplarla iletişimlerini sağlamak, çocukların bu araştırmalarını geliştirmeye yardım edebilir (Russell, 1997, 23).

İşlem-öncesi düşüncenin özelliklerini, Klausmeier şu şekilde özetlemektedir; “dil ve sembolik düşünce önemli ölçüde artar; benmerkezci konuşma ve düşünme baskındır; algıyı ve düşünceyi, dağılma ve tersinebilirlikten ziyade, odaklanma ve tersinemezlik niteler; korunumda başarısızlık dönem boyunca bulunur; bazı nesnelere bir kurala göre gruplanır ve sınıflandırılır, ama başka bir kurala göre yeniden sınıflanamazlar. (Klausmeier, 1985; akt: Bacanlı, 2003, s.71)”

Son yıllarda yapılan bazı araştırmalar, Piaget’in ortaya koyduğu bazı özelliklerin daha erken yaşlarda öğretilbildiğini göstermektedir (Senemoğlu, 1997, s.51). Bunun için doğru etkinlikler ve basit bir dil kullanımı gerekmektedir. Ayrıca, Piaget’in işlem öncesi çocuğun ben merkezli olduğuna dair görüşü de yeniden değerlendirilmektedir. Çünkü son yapılan araştırmalar, bu yaşta çocukların da basit konuları, başkalarının görüş açısından düşünebildiğini göstermiştir; anne, çocuğa hasta olduğunu söyleyip yattığında, çocuğun annenin üstüne battaniye örttüğü, daha sessiz oynadığı, ilaç verdiği gözlemlenmektedir (Senemoğlu, 1997, s.51).

Aşağıda bilişsel gelişim (zihin gelişimi) ile ilgili diğer gelişim alanlarına yer verilmektedir.

I.1.1.Kavram Gelişimi

Kavram (concept), aralarında belirli özellikleri paylaşan bir grup nesne veya olaya verilen semboldür (Cüceloğlu, 1996, s.215). Ağaç, çiçek, kız, ev, kitap, vb. birer kavramdır. Kavramlar düşünmemizi kolaylaştırır. Kavramlar

olmasaydı, dış dünyadaki her olayı tek tek öğrenmek ve hatırlamak zorunda kalırdı. Kavramlar, bireyin son derece karmaşık ve ayrıntılı algısal yaşantısını özetler, soyutlaştırır ve böylece insanoğlunun bilim, teknoloji, kültür, sanat ve edebiyatı geliştirmesini sağlar (Cüceloğlu, 1996, s.215).

Kavramlar düşünmeyle iki şekilde ilişkilidir. Önce düşüncenin bir parçasıdır; kırmızı, meyve, ev gibi. İkinci olarak kavramların öğrenilmesi bir tür problem çözmedir. Küçük bir çocuk ilk kez “kırmızı” kelimesinin kendi oyuncak kutusu için kullanıldığını duyduğunda kırmızının oyuncağa mı yoksa kutuya mı ait olduğunu düşünemez. Ayırt edebilmesi için kırmızının başka nesnelere için de kullanıldığını bilmesi gerekir (Morgan, 1984, s.110; akt: Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.244).

Kavramların öğrenilmesi ayırt etmeyi öğrenmeyle başlar. Belli bir özelliği ayırt etme yeteneği aynı özelliğe sahip diğer nesnelere de genellendiğinde kavram öğrenilmiş olur (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.244).

Çocuk, ilk yıllarında fiziksel ve duysal deneyimlere bağımlıdır, çevreyle etkileşimi duyu-motor düzeydedir. Refleksleri yardımıyla çevreyi araştırırken gelişimi de yavaşça ilerler. Bu aktif davranışlar çocuğun çevredeki ilk ayırımları yapmasını sağlar. Çocuk büyüyüp geliştikçe hareketler ve davranışlar kavramsal yöne doğru ilerler (Akman, 1995, s.39).

J. Piaget'e göre kavram oluşturma yeteneği iki basamakta biçimlenir (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.244):

1. İlk kavramlar çocukların görerek kazandıkları yaşantılarla öğrenilir.

2. Daha sonra soyut özellikler arasındaki ayrımlar öğrenilir. Piaget'e göre kavramların öğrenilmesi çocuğun zihinsel olgunlaşması ile ilgilidir.

İşlem öncesi dönem, dil ve sembolik faaliyetlerin ve kavramsal gelişimin hızlı olduğu dönem olarak özetlenebilir. 2-7 yaşlar arasında çocuğun düşüncesi yeni yeni ortaya çıkan yeteneklerle karakterize edilir (Meadows, 1985; akt: Akman, 1995, s.40).

İşlem öncesi çocuğun kavramlarını karakterize eden 5 özellik vardır (Akman, 1995, ss.40-42):

1. Basitlik: İşlem öncesi çocuğun kullandığı kavramlar bir ya da çok az sayıda öge tarafından tanımlanır; bunun nedeni çocuğun merkezileşmeye olan eğilimi ve birkaç boyuttan fazlasına aynı anda dikkatini yoğunlaştırılamamasıdır.
2. Kendine Haslık: İşlem öncesi çocukların kendine has kavramları vardır ve bu kavramlar toplum tarafından kolayca anlaşılmazlar.
3. Güvenilmezlik: Bu dönemde çocukların kullandığı kavramlar, çocuk tarafından iyi bir şekilde tanımlanmamıştır; bir kavramın tanımlayıcı özellikleri zaman zaman değişebilir.
4. Mutlaklık: İşlem öncesi çocuğun kullandığı kavramlar mutlak olarak tanımlanmıştır; çocuk bir nesne veya olayın ya bir kavramı temsil ettiğine ya da etmediğine inanır. Bunun sonucu

olarak çocuğa göre bir şey ya büyük ya küçüktür, daha büyük veya daha küçük olamaz gibi.

5. Erişilmezlik: Küçük çocuklar sanki davranışları bir kavram tarafından yönetiliyormuş gibi hareket ederler, ama genellikle bir kavramı betimlemek veya gereksinim olduğu zaman bu kavramı kullanmak onlar için imkansızdır.

Çocuklarda kavram gelişiminin dört temel süreci olduğu bilinmektedir; gruplama, genelleme, kavram kazanma ve sınıflama. Piaget, okul öncesi dönemde pek çok kavram oluştuğunu, ancak çocukların bunları hiyerarşik olarak nasıl gruplayacaklarını bilmediğini belirtmiştir (Bergen, 1988, Papalia, Wendkos, 1993; akt: Akman, 1995). Bu dönemde genelleme oldukça basit olup, çocuklar ilgilerini çeken bir durumun belirli özelliklerini temel alır ve durumun içerdiği karmaşıklıkların eksik bir biçimde anlaşılmasına dayanır (Bergen, 1988; akt: Akman). Sınıflama ise kavram öğrenmenin en zor süreci olarak kabul edilir, bu ise yaklaşık 7 yaş civarında oluşur. Okul öncesi dönemde üç tür sınıflama yeteneği vardır (Spodek, Saracho, 1991; akt: Akman):

1. Tek özniteliği sınıflama (2-3 yaş); merkezileştirme özelliğine dayanarak nesnelere bir tek özelliğine konsantre olarak yapılan basit sınıflamadır.

2. Dışarıda bırakıcı sınıflama (4 yaş); nesnelere açıkça tanımlanmış sınıflara yerleştirebilir, ama bu yerleştirme mutlaklıktan dolayı tam kapsayıcı değildir.
3. Sistemik sınıflama (5-6 yaş); nesnelere ortak özelliklerinin dikkate alınması, ilgisiz özelliklerin göz ardı edilmesidir.

Çocuklarda alt sınıflar ve üst sınıflar arasında ayırım yapabilme yeteneği büyük olasılıkla sınıflama yapabilme aşamasına gelmiş akranlarla sosyal etkileşim sonucu gelişir (Bergen, 1988, Spodek, Saracho, 1991; akt: Akman).

Kavram öğrenme sürecinde ise ayırt etme ve genelleme arasında bir etkileşim gerekir. Bebekler doğumdan hemen sonra bazı şeyleri ayırt edebilirler; bir yaşın biraz üzerinde çocuklar da kendi basit genellemelerini yapabilirler. Piaget'e göre oyun sırasında küçük çocuklarda kavram öğrenmeyi geliştirecek koşullar hazırlanabilir (Akman, 1995, ss.44-45).

Rus psikoloğu Lev Vygotsky ise, çocuğun zihinsel gelişiminin Piaget'in öne sürdüğü gibi çocuğun neredeyse tek başına gerçekleştirdiği bir süreç olmadığını, başkalarına da bağlı olduğunu iddia etmiştir. Vygotsky, kavramları kendiliğinden öğrenilen kavramlar ve öğretilen kavramlar diye ikiye ayırmaktadır. Kendiliğinden öğrenilen kavramlar gündelik hayatta kullanılan kavramlardır ve bunlar tümdengelim yoluyla edinilir. Öğretilen kavramlar ise gündelik hayatta değil, okulda karşılaşılan kavramlardır ve bunlar tümevarım yoluyla edinilir. Buna göre, başkaları çocuğun zihinsel

gelişiminde yol gösterebilir, bir takım bilgiler vererek bunları öğretebilir, çocuk da kendi başına çözdüğü problemlerde bu yardımlardan yararlanabilir (Bacanlı, 2003, s.70). Bu nedenle, doğrudan bire bir öğretim ve çocukların çocuklarla ve yetişkinlerle etkileşimlerini sağlayan öğretim biçimleri çocuğun bilişsel gelişiminde önemli rol oynar (Vygotsky, 1986; akt: Senemoğlu, 1997, s.64).

I.1.2. Dil Gelişimi

Dil gelişimi olgunlaşmaya ve öğrenmeye bağlı olan bir gelişim alanıdır. Kelimeler yardımıyla çocuk, sembolik bir düzeyde (ya da semboller, simgeler düzeyinde) eşya ile ve anlamlarla uğraşmaktadır. Kelimeler çocuğa, imgesel ya da temsilci bir yaşantı kaynağı olur. Algılama gücünün sınırlarını taşan, fakat anlama sınırları içinde kalan birçok konuyu çocuk, kelimeler sayesinde kavramaktadır (Jersild, 1976, s.510). Inhelder ve Piaget'ye göre dil düşüncenin alanını ve hızını arttırmaktadır. Çünkü dili kullanmak, düşüncelerimizi hızlı bir şekilde ifade etmede uygun bir araç olmaktadır (Gönen, 1988, s.9).

Bütün gelişimlerde olduğu gibi dil gelişiminde de kalıtımın tek başına etkisi olmadığı kabul edilmektedir. Okul öncesi dönemde dil gelişimini etkileyen faktörler; sağlık, zeka, aile ilişkileri, çevre faktörleri, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve çocuk yayınlardır (Yavuzer, 1997, ss.95-97).

Çocuk, ilk iki ay itibariyle her türlü sesi çıkarabilecek olgunlaşma düzeyine eriştiği halde zihnin diğer öğelerinin gelişmemesi ve çevresel

etkenler nedeniyle dil gelişimi en az bir yaş civarında kendini göstermeye başlar. Dil gelişiminin hızlı olabilmesi çocukla ilgilenilmesiyle doğru orantılıdır. Bu da çevresel faktörlerin önemini göstermektedir. Çocuklar genellikle duygularını ve problemlerini konuşmak için özendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Çocukları konuşmaya özendiren yollar çok çeşitlidir. Çocuklara bol resimli hikaye kitapları okumak, birlikte müze gibi tarihi yerlere gitmek, gezilip görülen yerler hakkında sürekli konuşmak, onları oyun grupları içine sokmak, televizyon seyretmesine, radyo dinlemesine izin vermek gibi imkanlarla çocuklar konuşmak için cesaret kazanırlar (Yavuzer, 1997, ss.95-97).

Aile bireylerinin sağlıklı bir iletişim ortamı kurabilmiş olması da çocuğun dil gelişimi açısından oldukça önemlidir. Yetişkinler birbirleriyle ve çocukla kurallarına uygun bir biçimde konuşmalıdır. Çocukla çocukça konuşulmamaya dikkat edilmelidir. Çocuk duyduğu sesi, kelimelerin sıralanışını, cümle yapılarını ve ifadeleri olduğu gibi taklit etme eğilimindedir. İlk yaşlar, dil gelişiminde çok önemlidir. Zira bu yaşlarda yapılan yanlışlıklar ileride kolay kolay düzeltilememektedir. Dil bakımından kusurlu bir çevre çocuğun hem zihin gelişimini hem de dil gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Yavuzer, 1997, s.96).

Cinsiyetin etkisi incelendiğinde başlangıçta bir ayrımın olmadığı fakat sonraları dil gelişimi açısından kızların erkeklerden biraz daha ileri olduğu anlaşılmıştır. McCarthy'ye göre, ilk yıllarda cinsiyet farkı yoktur ve çocuklar,

annelerini örnek olarak hecelerler (Yavuzer, 1997, s.96). Fakat bir süre sonra kız çocuklar annelerini, erkek çocuklar ise babalarını örnek almaya başlarlar. Babaların iş gereği evde çok sık vakit geçirememeleri erkek çocuklarının örnek alma sürelerini otomatik olarak azaltmaktadır. Çocukluk sırasında sık sık ana-kız ilişkileri de kızların daha çabuk ve yanlışsız konuşmalarında yardımcı olduğu, dil gelişimlerinin daha hızlı adımlarla ilerlediği görülmüştür (Yavuzer, 1997, s.96).

Dil, çocuğun öğrenmesinde önemli bir etmendir. Bu nedenle, okulöncesi dönemden başlayarak çocuğun dil gelişimini destekleyecek ortam ve koşulların yaratılması gerekir (MEB, 1979; akt: Sever, 2003, s.29).

Çocukların dil ile ilgili yeteneklerinin gelişimi akıl almaz bir hızla gerçekleşmektedir. Bütün kültürlerdeki çocuklar incelendiğinde hemen hepsinin ilk sözcüklerini ortalama 12-18 ay dolaylarında söyledikleri görülür. Çevre ve kültürlere göre farklılık gösterse de pek çok çocuk için 3 yaş konuşma organlarının olgunlaştığı, çevre etkilerinin uygun olduğu ve temel iletişim becerilerinin yerleştiği dönemdir. İlk cümleler bir sözcüklüdür, bunların mimiklerle birleşimiyle cümleler oluşmaktadır. Dört yaşındaki bir çocuğun 2000 civarında kelime hazinesi olabilir (Bacanlı, 2003, s.64). Dünyadaki çocukların çoğu 5 yaşına kadar kendi dillerinin gramerlerinin ana kurallarını doğru olarak kullanırlar ve söyledikleri de rahatlıkla anlaşılır (Pearce, 1996, s.102).

Sözcük dağarcığının sınırı, dili doğru kullanma ve ifade etme becerisi şeklindeki dil gelişimi çocuk büyüdükçe gelişme gösterir. Sosyo-ekonomik durumu iyi ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşurlar (Yavuzer, 1997, s.96). Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına göre cümle uzunluğu, soru sayısı, sözcük dağarcığı kıyaslandığında daha iyi olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik yüksek düzeydeki aileler bu konuda çocuklarına daha iyi model olabilmekte ve dil gelişimi için gerekli olan imkanları daha kolay bir şekilde çocuklarına sağlayabilmektedirler (çocukla ilgilenme, kitap okuma, okul öncesi kurum vb.) (Yavuzer, 1997, s.97).

Çocuk kitapları, okulöncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara “zenginleştirilmiş bir dil çevresi” yaratan önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir (Sever, 2003, s.29). Kurumlardaki çevresel etmenler, düzenlemeler ve yapılan faaliyetler dil gelişiminin artmasıyla doğru orantılıdır. Müzik etkinliklerinde söylenen şarkılar, hikaye etkinliğindeki tekerleme, bilmece ve parmak oyunları, oyunlardaki ve diğer faaliyetlerdeki kurulan iletişim yetenek ve dil düzeyini dikkate almaksızın bütün çocuklar için olumlu bir dil deneyimi ortaya çıkarmaktadır (Gönen, 1988, s.2; Güteryüz, 2002, s.215; Sever, 2003, s.34).

Çocuk büyüdükçe, yalnız, kelime dağarcığını “yeni” kelimelerle zenginleştirmekle kalmaz, “eski” kelimelerin de yeni ve değişik anlamları olduğunu öğrenir (Jersild, 1976, s.495). Çocuk için aile bireylerinin,

öğretmenlerin ya da yazarların kullandığı birçok terim çok az anlam içermektedir. Çocuk gözünde birden çok anlamı olan kelime sayısı oldukça sınırlıdır; dağarcık hazinesi, zamanla öğrenmeyle ve gelişimi ilerledikçe artmaktadır (Jersild, 1976, s.492).

Çocukların anadili ediniminde öykünmenin başat bir işlevi vardır. Çocuk kitapları, görsel ve dilsel bir uyaran olarak, okulöncesi dönemden başlayarak çocuklara anadillerini geliştirebilecekleri doğal bir uygulama alanı yaratır. Steven Herb'in (1997) araştırma bulgularına göre; çocukların erken kitap deneyimleri onların okulda okumayı öğrenme başarılarıyla doğrudan ilişkilidir. Çocuk gelişimi uzmanı George Maxim (1993)'e göre, anlatılan ya da yüksek sesle okunan öyküler, okulöncesi programlarda önemli bir işlevi yerine getirir. Bu etkinlikler, çocukları zengin ve çeşitli bir dille karşı karşıya getirmenin, söz dağarcıklarını geliştirmenin en etkili yollarından biridir (Norton, 1999; akt: Sever, 2003, s.37-38).

Kitabın dil gelişimine yardımcı olabilmesi için; çocuklara bol resimli kitap okunmalı, çocuk, kitaptaki resimleri anlatmaya, yarım bırakılan cümleyi tamamlamaya, yarım bırakılan kitabı anlatmaya, kitapla ilgili olarak sorulan soruları cevaplamaya, daha sonra da kitabı kendi cümleleriyle özetlemeye teşvik edilmelidir (Gönen, 1998, s.33).

I.1.3. Ahlak Gelişimi

Ahlak gelişimi kişilik gelişimi ile yakından ilişkili ise de, aynı zamanda zihinsel gelişim düzeyi ile bağlantılıdır. Piaget, zihin gelişiminden söz ederken

ahlak gelişimi ile de ilgilenmiştir. Ona göre, çocuklar somut işlemler dönemine kadar ahlaki gerçekçidirler. Yani, olay ve durumları somut sonuçlarına göre değerlendirirler. Piaget'in bu düşüncelerinden yola çıkan Kohlberg, ahlak gelişimi için daha ayrıntılı bir kuram geliştirmiştir. Onun kuramı ahlak gelişimi alanında en çok kullanılan kuramdır (Bacanlı, 2003, ss.73-74).

Ahlak gelişimi, bireylerin neyin doğru neyin yanlış olduğu kararına nasıl vardıkları ile ilgilidir. Ahlak gelişimi konusunda Kohlberg, üç düzeyden oluşan altı evreli bir kuram geliştirmiştir (Bacanlı, 2003, s.81). Birey ahlaki olgunluğa ulaşmak için bir takım basamakları geçmek zorundadır. İlk basamak, gelenek öncesi evre, çocukların ceza ve ödüllendirmelere veyahut başkasının üstün gelme gücüne-bir davranışın ilk (ani) sonuçlarına göre cevap verdiği şekillerle- tavırlarla karakterize edilir (Russell, 1997, s.27). Bu evre de iki basamağa ayrılır. İlki, cezalandırma ve itaat dönemidir. Bu dönemde çocuk hareketlerinin iyi ya da kötü oluşunu fiziksel sonuçlarına bağlı olarak yargılar. İkinci basamak, enstrümantal ve göreceli yönlendirmedir ki bu da çocuğun bir davranışı, aksiyonu kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetine göre veya ancak karşılıklı faydalanmanın mevcut olduğu durumlarda; başkalarının, ihtiyaçlarını karşılığınaya göre yargıladığı zaman olur (bunu senin için yaparım, ama sen de benim için yaparsan mantığı) (Russell, 1997, s.27). Çocuklar bu döneme Piaget'in işlem öncesi dönemine ulaştıklarında ve konuşmaya, önsezili mantık kurmaya başladıklarında girerler.

Özetle, bu düzeyin iki alt evresinden birinde dışardan dayatılan kurallar dikkate alınmaktadır; ikincisinde ise karşılığının ne olduğuna bakılmaktadır (Bacanlı, 2003, s.75).

Ahlak gelişiminde bir diğer kuramın sahibi olan Gilligan da kişilerin ahlak anlayışlarının çevrelerinin ahlak anlayışları ile karşılıklı etkileşim halinde bulunduğunu vurgulamaktadır (Bacanlı, 2003, s.76).

I.1.4. Oyun Gelişimi

Oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir (Yazuzer, 2003, s.176). Ünlü İsviçreli psikolog Piaget'e göre, "oyun" olarak değerlendirdiğimiz etkinliklerin çok büyük bölümü, zihinsel etkinliklerdir. İlk günlerden başlayarak bebek, ayırt etmeyi ve etkili davranışta bulunmayı öğrenmektedir. Bu etkinliklerin tümü, çevredeki nesnelere keşfetme, araştırma, deneme etkinlikleridir. Bu yüzden de, bu etkinlikleri bilinçli öğrenme, zihinsel alıştırma çabaları olarak değerlendirebilmek olası (Gitmez, 1989, s.75).

Çocuk için oyunun temel işlevi dünyaya uyum sağlamasını kolaylaştırmaktır; çocuk gerçek dünyanın ne olduğunu onunla oynayarak anlar; istemediği durumlarla oyun oynayarak başa çıkar; dil, kavram, vb. gelişimlerinin temel taşlarını oyun yoluyla kurar; çeşitli toplumsal rollerini oyun yoluyla dener; gerçek dünyada her zaman hazır bulamadığı uyarıcıları oyun yoluyla bulur (Bacanlı, 2003, s.78). Şu halde, muhtelif yaşlarda sırf kas

faaliyetinden ibaret olan şeylerin bir zihin meşguliyeti, soysal ilgi veya geleneğe uygun hareketler gibi şeylerin hepsi birbirine karışmış olarak görünmektedir; yalnız yaşa göre bunlardan biri diğerine nazaran daha ağır basmakta ve daha çok göze batmaktadır (Cole, Morgan; çev: Vassaf, 2001, s.229).

Yavuzer (2003, ss.176-177), oyunun çocuğa kazandırdıklarını aşağıdaki şekilde maddeleyerek özetlemiştir:

Oyunun Bedensel Değeri: Çocuğun kas sistemini geliştiren aktif oyun, aynı zamanda çocukta biriken enerjinin boşalmasını sağlar. Bu enerjinin harcanmaması, çocuğun nörotik, içe dönük ve alıngan bir yapıya sahip olmasına neden olabilir.

Oyunun İyi Edicilik Niteliği: Çocuğu tanımada bir araç olan oyun, onun günlük yaşamda çevresinden aldığı uyaranların oluşturduğu gerilimden kurtulmasını sağlar.

Oyunun Eğitimsel Değeri: Çocuk, çeşitli biçim ve boyutlardaki oyun malzemesiyle oynaya oynaya, renk, boyut ve objelerin anlamlarını kavrar. Oyun, çocuğun içinde bulunduğu yaşamı kavramasını, gerçekte gerçek olmayanı ayırabilmesini öğretir.

Oyunun Toplumsal ve Ahlaki Değeri: Arkadaşlarıyla oynamak, çocuğa işbirliğini ve toplu yaşam için gerekli kuralları öğretir. Oyun yoluyla

sosyalleşen, “ben” ve “başkası” kavramlarının bilincine varan çocuk, vermeyi ve almayı da oyun aracılığıyla öğrenir.

Piaget, oyun gelişimiyle bilişsel gelişim arasında yakın bir ilişki olduğunu savunur ve oyun gelişimini üç farklı evrede ele alır. Bunlar (Yavuzer, 2003, s.180);

1. Alistirmali oyun (dogumdan 18 aya kadar taklit; motor faaliyetler, yinelemeler),
2. Sembolik oyun (2-6 yaş),
3. Kurallı oyun (7-12 yaş) evreleridir.

Ginsburg ve Opper (1969), Piaget'in Amerikan temsilcileri olarak çocuğun oynayabileceği bol ve ilginç malzemenin öğrenme gücünü arttırdığını, korunum ilkesini geliştirdiğini ifade etmektedirler (Kılıççı, 2000, s.47).

Okulöncesi dönem çocukları genellikle kendi kurallarını kendilerinin koydukları oyunları oynarlar (Bacanlı, 2003, s.79). Oyun bu dönemin hem sembolik fonksiyon hem de devresel tepki olgularını gösteren bir davranış biçimidir; bu dönemde oyunun simgeselleşerek geliştiğini söylemek mümkündür (Bacanlı, 2003, s.65). Okul öncesi dönemdeki benmerkezcilik oyununda da kendini gösterir. Çocuklar, bu dönemde bir arada oynarlar fakat birlikte oynamazlar (Piaget, paralel oyun); işbirliği ve rekabet yapamazlar. İşbirliği ve rekabet yapabilmek için başkalarının varlığını anlayabilmek gerekir; oysa çocuk henüz bunu başarabilecek durumda değildir (Bacanlı,

2003, s.65). Kurallı oyunun bir ögesi olan rekabeti H. Heckhausen bir örnekle açıklamış; 2-6 yaş grubu çocuklardan sopaya halka geçirmelerini istenmiş, hepsinin önüne bir sopa ve renkli halkalar konmuş, halkaları büyükten küçüğe sopaya dizme işlemini ilk bitiren çocuk, sopa ve halkaları havaya kaldırıp gösterecek. Çocukların rekabeti nasıl karşıladıklarına gelince (Ataç, 1991, ss.121-122):

1. Üç yaş altı aylıklar yenilgiyi kabul etmiyor, sopa ve halkaları bırakıp gidiyorlar. Kendilerini suç işleyip de cezalandırılmış gibi hissediyorlar. Ya da en iyi yaptıkları bir şeyi yapmaya başlıyorlar.
2. Dört, dört buçuk yaşındakiler, bırakıp gitmiyorlar ama kavgaya başlıyorlar. İçlerinden bazıları yapmaya devam ediyor.
3. Altı ve yedi yaşındakilerin kaybetmeye karşı reaksiyonları zayıf. Duygularını kontrol etmeye çalışıyorlar.

Özetlemek gerekirse, çocuk önce kuralların farkında değildir, nasıl isterse öyle kural koyar (3 yaş öncesi); sonra kuralların farkına varır ve onların değişmez olduklarını düşünür, ancak oyun sırasında kuralları sık sık çığner ve bozar, farkına varmadan kendi kafasından kural üretir (5-6 yaşına kadar); bir sonraki aşamada oyunun sosyal niteliğini kavrar ve kuralların değiştirilebilir olduğunu düşünür, fakat yine de katı bir şekilde kurallara bağlı kalır (11-12

yaşına kadar); daha sonra ise, kuralların uzlaşmaya dayalı olduğunu kavrar (Bacanlı, 2003, ss.77-80).

I.2. Duyuşsal Gelişim

Duygusal gelişim, dışarıdan iç dünyamıza etki eden veya içimizden gelen duyguların bize hoş gelip gelmeme halidir (Üre, Arı, Şahin-Seçer, 2001, s.1).

Bebek bazı duygusal davranış biçimleriyle birlikte dünyaya gelmez; tutumlar ve duygular zamanla oluşur, kazanılır (Yavuzer, 1997, s.47). Yavuzer (2003), Jersild (1976) ve Üre, Arı, Şahin-Seçer (2001)'in belirttiği gibi çocuklardaki duygusal gelişim hem olgunlaşma, hem de öğrenme sonucu oluşur, bunlardan hiçbirisi tek başına etkili değildir .

Bir insanı duygulandıran güdüler ve dürtüler o kadar çoktur ki, bunlardan bir kısmı, bütün insanlarda ortak ve gayet belirgin “temel” güçlerdir (açlık, susuzluk, vb.), diğerleri öğrenmeyle ve geçmiş deneylerle kazanılmış güdü ve dürtülerdir ve bunlar kişiye özgü olabilir (Jersild, 1976, s.356).

Erikson, insanın diğer insanlarla ilişki içinde geliştiğini öne sürmüştü ve başkalarıyla ilişkilerin önem kazandığı bir gelişim kuramı ortaya atmıştır (Bacanlı, 2003, s.87). Erikson'un duygusal gelişim teorisi, olgunluk sürecini, her biri bireyin bir sonrakine geçmeden önce çözülmesi gereken bir seri psikolojik çatışmalar olarak sınıflandırır (Russell, 1997, s.25; Bacanlı, 2003, s.87).

Erikson'un gelişim basamaklarından okul öncesi döneme ait olanlar incelenecek olursa; ilk aşama güven ya da güvensizlik dönemidir. Bu dönem doğumdan 18. aya kadar olan aralıktır. Bu dönemdeki eğitim biçimi, çocuğu yetiştirme şekli ve onunla kurulan duygusal iletişim, çocukta güven ya da güvensizlik duygularının oluşumuna neden olur (Yavuzer, 1997, s.80). Bu dönemde bebeğe düşen psiko-sosyal görev güvenmeyi öğrenmektir. Bu, çocukların çok az seçenekleri olduğunda ve ancak kendilerine bakanlara güven duymak durumunda olduklarındaki durumdur ve güvensizlik korkularının üstesinden gelmek zorundadırlar, örneğin kendi odalarında uyumaya bırakıldıklarındaki terk edilme korkusu (Russell, 1997, s.25). Bu dönemde sıcaklık ve güven duygusunu aşılamanın kitapların okunması, dinlerken çocuğu bir miktar rahatlatacaktır. Erikson'un ikinci basamağı, özerklik ya da ikilem, 18. aydan üç yaşına kadar olan vakittir ki, bu sürede, çocuklar, etraflarındakilerin farkına varırlar, özellikle kendilerine bakanların ve kardeşlerinin (Russell, 1997, s.25). Çocuklar hareketlenmeye başlar başlamaz bağımsızlık-özerklik dönemine adım atmış olurlar. Aynı zamanda yapmaya çalıştıklarını yapıp yapamayacakları konusundaki ikilemlerini de çözme aşamasına girmişlerdir. Çocuklara bu basamakta yüz yüze kaldıkları ruhsal ikilemlerini kendi isteklerine göre ya da annelerinin otoritesine uyarak çözmeleri konusundaki çatışmaları yansıtan kitaplar yardım edebilir. Üçüncü basamak, girişkenlik ya da suçluluk, 3 ile 6 yaş arasında ortaya çıkar, bu sırada çocuklar kendi sorumluluklarını ve bireyler arasında ortaya çıkan kişisel

çatışmaların farkına varmaya başlar (Russell, 1997, s.25). Bu dönemde çocuk çevresindeki her şeyi merakla incelemeye başlar (Yavuzer, 1997, s.82). Bu konuda çocuğun gelişebilmesi için merakının giderilmesi ve girişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Çocuklar özdenetimi kendilerinde bulundurmaya isterler. Kendi başlarına bir şey yapma değil, neyi ne zaman ve ne şekilde yapıp yapamayacaklarına dair karar yetkisini de ellerinde bulundurmaya isterler. Fakat bu noktada yanlış seçim yaparlarsa suçlanırlar. Bu şekilde davranış, yani yanlış seçim nedeniyle suçlanıp eleştirilme çocuğun suçluluk duygusu geliştirmesine yol açacaktır. Bencil hareketlerinden dolayı pişman olarak sonuçta kendi isteği ile davranışı seçip uygulayan çocukların hikayeleri ilgi çekicidir. Bu dönemde kendi tavırlarını değiştirme ve çözüme ulaşma kabiliyeti göstererek gelişimini bir üst seviyeye çıkaran çocukların hikayeleri de önemli ve yardımcıdır (Russell, 1997, s.26).

I.2.1.Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim; kişinin doğumdan yetişkin oluncaya kadar, başka insanlarla olan ilişkilerinin ve onlara karşı geliştirdiği ilgi ve duygularının tümüdür (Binbaşıoğlu, 1978, 2.181; akt: Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.175).

2-6 yaş arasındaki ilk çocukluk evresinde çocuk, sosyal ilişkinin nasıl kurulduğunu, ev dışındaki insanlarla, özellikle kendi yaşlılarıyla nasıl beraber olunacağını öğrenmeye başlar, uyum ve işbirliği gelişir (Yavuzer, 1997, s.108). Bu devrelerde bağımsızlığı kazanma arzusunun yanında büyüklerin dikkatini çekme ve beğenilme isteği de artar.

3 yaşın hemen başında ocuk, dengesiz, olumsuz, kararsız ve asidir. Büyüklerin sözünü dinlemek istemez, hatta sylenilenlerin tam tersini yapar. Yapmak istedikleri kısıtlandığında öfkelenir. Çevresinden yardım almayı değil, kendi başına başarmayı ister. Kendini denetleyebilen, bağımsızlık duygusuyla özgürlüğünü kazanmaya başlayan çocuğun çevresiyle sürtüşmeleri azalır ve yeniden işbirliği kurmaya çalışır (Yavuzer, 1997, s.109). 3 yaşından itibaren ocuk, daha olumlu ve dengeli bir hal alır. Bu yaşta görülen ani öfke belirtileri genellikle eşyalara yöneliktir.

4 yaşına ulaşıldığında çocuğun soruları giderek artar. ocuk, “nasıl” ve “niçin” sorularını ısrarla sorar. Yetişkinler, özellikle aile bireyleri çocuğun bu sorularını hassasiyetle cevaplandırmalıdır (Yavuzer, 2003 , s.110).

Küçük bir çocuğun diğer bireylerle olan etkileşimi, tanıdığı ve tanımadığı bireylerden edindiği uyarım ve izlenimlerle birebir alakalıdır. Aynı zamanda dil gelişimi de sosyal ve zihinsel gelişimi etkileyen önemli bir araçtır.

İlk ocukluk evresinin düğüm noktasını, aile ve ocuk için “altın yaş” olarak nitelendirilen 5 yaş oluşturur (Yavuzer, 1997, s.111). ocuk, artık daha bilgili ve olgundur. Kas gelişimi ve dil gelişimiyle birlikte insanlarla olan kişisel ve sosyal ilişkileri artmıştır. evresine karşı daha dostça bir yaklaşım içerisinde, uyumludur. 5 yaş çocuğunun en dikkati çeken özelliği yeterli ve dengeli oluşudur. Bu yaştaki ocuk yeteneklerinden sonuna kadar en iyi Şekilde faydalanmak ister. Kendine yeter, sosyal ve kendinden emindir. Rahat ve ciddi, kararlı ve dikkatlidir. Hak ettiği sorumluluk ve ödüllere sahip olmak

hoşuna gider. 5 yaş çocuğu, yaşadığı kültür çevresine uyum göstermesini, başarılı bir kontrole gerçekleştiren çocuktur (Yavuzer, 1997, s.111). İster oyunda olsun, isterse kendine verilen bir işte olsun, 5 yaş çocuğu, başladığını bitirmeyi sever. Kısaca, bu üstün özellikleriyle 5 yaş çocuğu, yüksek derecede toplumsallaşmış bir birey görünümündedir (Yavuzer, 2003, s.108-109).

Çocuk kitapları, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak, çocukların insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinlemesine yardımcı olur; değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar. Okuma eylemini alışkanlığa dönüştüren çocukların, kendilerini tanıma, başka insanlarla karşılaştırma, onlarla benzeyen ya da ayrılan yanlarını görme denemeleri, onları kendi kişiliğini tanımaya, çevresindekilerin kişiliklerini de anlamaya yönelik bir bilinçlendirme sürecine sokar (Sever, 2003, s.47).

I.2.2.Cinsel Gelişim

Cinsel gelişim de diğer gelişim basamakları gibi doğumla birlikte başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Cinsel gelişim; bireyin cinsel büyümesi, cinsel büyümesine karşı sağlıklı tutum takınması, cinsel sorunlarını yenebilmesi ve olumsuz cinsel dürtülerin denetim altına alınabilmesinde bilgili ve becerikli olması (Başaran, 1978, s.125; akt: Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.222) şeklinde tanımlanabilir.

Cinsel gelişim kişiliğin diğer yönlerini de etkiler ve özellikle duygusal gelişimin önemli bir kısmı, cinsel gelişimin etkisi altındadır (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.222). Cinsel yaşam da tıpkı yeme, içme gibi fizyolojik ihtiyaçlardandır. Yalnız bunun doyurulmaması kişiye diğer güdüler kadar rahatsızlık vermez (Binbaşıoğlu, 1978, s.231; akt: Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.222; Cüceloğlu, 1996). Kültürel ve sosyal ortam bir insanın cinsel enerjisini ifade ediş tarzını, zamanını, yerini ve sayısını büyük ölçüde etkiler (Cüceloğlu, 1996, s.247).

Bilimsel anlamda cinsel gelişime ilişkin en ayrıntılı açıklamayı Sigmund Freud yapmıştır (Sargın, Tor, 2002). Freud, doğumdan 7 yaşına kadar olan dönemde, duygusal (emosyonel) açıdan üç temel gelişim evresi olduğunu söyler ve bunlardan “Oral Evre” 0-18 ay arası, “Anal Evre” 1,5-3 yaşlar arası, “Fallik Evre” 3-7 yaşlar arasında görülür (Yavuzer, 1997, s.79).

Oral dönem, bebeğin annesine ve onun bakımına en muhtaç olduğu dönemdir. Bebeğin gereksinimleri, algılamaları ve kendini anlatım yolları daha çok ağız bölgesindeki organlarında odaklanmıştır (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.222). Bu dönemde bebeğin haz kaynağı, ağızdan besin almaktır. Ağızın dolmasından dolayı duyulan haz daha sonraları bilgi ya da eşya edinmeden sağlanan doyumla yer değiştirebilir (Yavuzer, 1997, s.79).

Anal evreye makat evresi de denilmektedir ve bu dönemde libido (cinsel enerji) makat çevresinde toplanmaktadır. Üçüncü yaşın sonuna dek süren bu dönemde çocuk, anüsü büzen kaslara giden sinirlerin olgunlaşmaları

sonucu, dışkının tutulması ya da boşaltılması işlevleri üzerinde denetim kurmayı öğrenir (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.223). Annenin bu dönemdeki tutumu ve dışkılama işlevine ilişkin kendi duyguları, çocuğun ileride sahip olacağı karakter özelliklerini önemli oranda etkiler (Yavuzer, 1997, s.79).

Bir yaşına doğru, çocuklar davranışlarından ve görünüşlerinden kız ve erkek olarak seçilebilir duruma gelirler; iki yaşında kız ve erkek çocuklar, yalnız giyinişlerinden ve saçlarından değil, oyunlarından, seçtikleri oyuncaklardan ve genel olarak davranışlarından açıkça ayırt edilebilirler; üç yaşına doğru, kız ya da erkek oluşlarının bilincine varmışlardır (Yörükoğlu, 1996, s.239).

Fallik dönemde cinsel organların işlevlerine ilişkin cinsel ve saldırgan içerikli duyguların önem kazandığı belirtilmektedir. Cinsel bölgelerin uyarılmasından heyecan duyma ve cinselliğe karşı aşırı ilgi biçiminde davranışlarla belirlenen bu dönem üçüncü yaşın sonlarına doğru başlar ve yaklaşık beş yaşın bitiminde son bulur (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.223). Genellikle üç yaşında çocuklar, soru ve davranışlarıyla cinsel konulara ilgilerini belli ederler (Yörükoğlu, 1996, s.231).

Fallik dönemde yaşandığı belirtilen bir diğer nokta da Oedipus karmaşasıdır. Oedipus karmaşası, farklı cinsten olan ebeveyne karşı cinsel duyguların, aynı cinsten olana karşı ise düşmanca duyguların oluşmasıyla belirlenir (Yavuzer, 1997, s.79). Bu etkiyle birlikte erkek çocuklarda anneye,

kızlarda ise babaya yakınlık ve bağımlılık davranışı görülmektedir. Beşinci yaştan sonra bu etki ortadan kalkar ya da bastırılarak, yaşam boyu kişiliği etkileyen bir güç olarak kalır (Yavuzer, 1997, s.79-80).

Freud, kişisel ve duygusal gelişimin ilk yedi yılda biçimlendiğini belirtmektedir. Oral evredeki eğitim, duygusal yaşamı; özellikle çocuğun gelecekteki bağımlılık duygusuyla dünyaya olan inancını büyük ölçüde etkiler. Anal evrede, bağımsızlık ve kontrol, gelişimin önde gelen yüzleri arasında sayılabilir; fallik evredeyse, cinsel kimlik, kişilik formasyonunun en önde gelen yüzünü oluşturur (Yavuzer, 1997, s.80).

Çocuk kendi cinsinin eğilimleri desteklendiği sürece, kız ya da erkek kimliğini benimseyecektir; çocuğun kız veya erkek olarak doğması cinsel kimliğini kazanması için ilk koşuldur, ama yeterli ve tek koşul değildir. Çocuğun cinsel kimlik kazanmasında en önemli etken, oyun çağındaki özdeşim olayıdır (Cüceloğlu, 1996, s.227). Çocukta cinsel ilgi okul öncesi çağda en yoğunudur ve okula başlamasıyla birlikte ilgi ve merakta bir azalma gözlenir (Yörükoğlu, 1996, s.235).

Çocukluk çağlarında cinsel eğitim konusunda eksik, hatalı bilgiler alan bireyin yetişkinlik döneminde cinsel uyumu olmayan, doyum sağlayamayan, sinirli, öfkeli ve uyumsuz bireyler oldukları bilinmektedir (Mangır ve Baran, 1992; akt: Sargın, Tor, 2002). Bu nedenle cinsel eğitimde aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.231-232):

Çocuğun cinsel gelişim evrelerini zamanında atlatması sağlanmalıdır. Çocuğun cinsel konular üzerine sorduğu sorulara doğru ve onun anlayabileceği seviyede cevap verilmelidir. Doğru yanıtı alan çocuk bir daha soru sormayacaktır. Yanıt bulamayan çocuk ise daha meraklı ve araştırmacı olacaktır.

Cinsel eğitim, basamak basamak yani; çocuğun ihtiyacı olduğu dönemlerde seviyesine ve sorduğu soruya uygun olarak verilmelidir.

Çocuğun cinsel enerjisi, toplum tarafından beğenilen resim, müzik, koleksiyon vb. sanat dallarına ve spora yöneltilmelidir. Bu sayede çocuk, hem kendisiyle uğraşacak fazla vakit bulamayacak, hem de enerjisini olumlu şekilde harcayacaktır.

Gerekli görüldüğünde, insan ilgisini ve uğraşısını daha değerli alanlara çekerek olumsuz cinsel ilgilerden ve cinsel güdünün törelere uygun olmayan isteklerinden kurtulma yolları anlatılmalıdır (Binbaşoğlu, 1978, s.244; akt: Cantekinler ve diğerleri, 1996, s. 232).

Cinsellik, gelişimsel olarak evrensel özellikler göstermesine rağmen öğretimi açısından kültürler arası farklılıklar göstermektedir (Sargin, Tor, 2002). Çocuğa cinsel eğitimi bu konuda ailedeki yetkili kişiler verebilmelidir; anne ve babanın zorlandığı durumlarda, çocuğun da güvendiği ailenin yakınlarından yardım istenebilir. Okulda öğretmenler bu konuda da rehberlik yapabilir.

Cinsellik ve cinsel eğitim konusunda aile ve öğretmenlere kitaplar da yardımcı olabilir. Çocuklarda duygu paylaşımı, duyguları ifade ediş biçimi, toplumsal davranışların kazanılması, hayal gücünün zenginliği ile yaşamın renklenmesi kitaplar yoluyla kolaylaşmaktadır (Tür, 1999; akt: Sargın, Tor, 2002). 3-6 yaş çocukları için özel olarak hazırlanan kitaplarda, insan dahil tüm canlıların dünyaya gelmeleri, cinsiyetleri, büyüme aşamaları çocuğun anlayabileceği şekilde, eğlenceli olarak ve resimlerle anlatılabilmektedir (Sargın, Tor, 2002).

I.3. Psikomotor Gelişim

Psikomotor gelişim, yaşam boyu devam eden bir süreç olup motor becerilerde azalma ya da yeni bir becerinin kazanılması gibi tüm fiziksel değişmelerle ilgilenir. Çocukların motor gelişimi, hareket yeteneklerinin gelişimi ve fiziksel yeteneklerinin gelişimini kapsar (Özer, Özer, 2001, s.17). Fiziksel ve motor uygunluk motor gelişimde etkilidir.

Tablo 1: Gallahue'ye göre motor gelişimde etkili olan fiziksel ve motor yetenekler (akt: Özer, Özer, 2001).

Fiziksel Uygunluk Unsurları	Motor Uygunluk Unsurları
Kas kuvveti	Hareket hızı
Kas dayanıklılığı	Koordinasyon
Kalp-solunum dayanıklılığı	Denge
Esneklik	Çeviklik
	Çabuk kuvvet

Bebek doğduğunda vücudun genel hareketlerine ve refleks hareketlere sahiptir. 3-4 aydan itibaren refleks hareketler yerini kontrollü hareketlere bırakmaya başlar. Bu noktada kısaca duyuların gelişimi, duyumlar ve algılamadan bahsetmek gerekebilir. Çocuğun çevresiyle etkileşimi duyu organlarıyla olur. Çevresindeki uyarıcıları anlamlandırması duyumlarla gerçekleşir. Bu ise algıyı meydana getirir. Algı organizmanın o anki yaşantısı sırasında edinilen duyuşal bilginin beyin tarafından ölçüp yorumlanmasıdır (Cantekinler ve diğeri, 1996, s.136). Yeni doğmuş bebekler biçim ve derinlik algısına sahiptirler.

Algı da dikkat önemlidir. Çocuk için dikkat çeken uyarıcıya yönelme ve tepkide bulunma kolaylaşmaktadır. Görülüyor ki başlangıçta bebeğin refleks niteliğindeki davranışları zamanla duyumlara, algılamaya ve bilinçsel gelişime bağılı olarak kontrollü davranışlar haline dönüşmektedir; bu arada fiziki gelişimde meydana gelen değışmeler, fizyolojik olgunlaşma ve öğrenme süreçlerinin de birbiriyle etkileşimini unutmamak gerekir (Cantekinler ve diğeri, 1996, ss.136-137).

Psikomotor gelişim düzenli bir sıra izler; baştan ayağı ve merkezden dışı doğru gelişir. Yaşamın ikinci ve yedinci yılları arasındaki süre, temel becerilerin kazanıldığı dönemdir. Bu temel beceriler, koşma, atlama, sıçrama, sekme, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi hareketlerdir (Özer, Özer, 2001, s.158).

Temel hareketlerin gelişimi üç evrede (başlangıç evresi, ilk evre, olgunluk evresi) incelenir. Bu evreler, gelişimsel bir sıra izlemekle beraber her evreyi diğerinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir (Gallahue 1982, Gökmen 1995; akt: Özer, s.158). Başlangıç evresinde çocuklar, kendi bedenlerinin hareket yeteneklerini anlamak ve bunları denemek için çaba gösterirler. Hareketler sırasında beden ya çok abartılı ya da çok sınırlı biçimde kullanılır; ritm ve koordinasyon zayıftır. İlk evrede kontrol ve ritmik koordinasyon arttığı için çocuğun hareketleri daha uyumlu ve kontrollü olmaya başlar; buna rağmen, abartma ve sınırlama vardır. Üç dört yaş çocukları gözleendiğinde bu evrenin özelliklerini taşıyan pek çok hareket görülebilir. Olgunluk evresinde çocuklar mekanik yönden etkili, uyumlu ve kontrollü, gelişmiş hareket şekillerini sergilerler. Beş, altı yaşına gelen çocukların bu evreye ulaşmış olmaları gerekir (Özer, Özer, 2001, s.158).

Küçük kas becerileri ise bu temel becerilerden daha yavaş olarak kazanılmaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarında yazma, çizme, makas kullanımı, ayakkabı bağlama, ipe boncuk dizme vb. küçük kas becerilerinde acemilik gözlenir. Göz henüz iraksak olduğu ve görme duyumu tam gelişmediği için çocuklar bu dönemde büyük puntolu kitapları inceleyebilir, bakabilirler. Görme organı ve küçük kasların tam olarak olgunlaşmaması nedeniyle bazı etkinlikleri yapamazlar ya da uzun zamanda yaparlar (Senemoğlu, 1997, s.34).

Psikolog ve aile terapisti İlkim Öz (1997) de motor gelişimde üç önemli evreden bahsetmektedir, bunlar şu şekilde özetlenebilir: Çocuğun el becerileri, elleriyle yaptığı deneme yanılmalar yoluyla edindiği tecrübelerdir. Lokomotor beceriler; çocuğun elleriyle- kollarıyla- ayak ve bacaklarıyla kazandığı becerilerdir. Non-motor beceriler ise, çocuğun kendi bedenini oynatabilmesi, istediği gibi hareket ettirebilmesi ile ilgili kazandığı becerilerdir (Öz, 1997, s.23).

Psikomotor gelişimini erken tamamlayan birey, kolaylıkla insanlar arasına karışır ve onlarla iyi ilişkiler kurabilir. Bu ise, sosyalleşmeye ve çevreyi tanımaya yardımcı olur. Psikomotor beceriler çocuğun bağımsızlığa doğru ilerlemesini sağlar. Çocuk psikomotor etkinlikler ile büyür, öğrenir ve yetişir. Hareketlerin hepsinde bir amaç vardır; bu hareketler bir iş yapmak ya da enerjiyi harcamak için kullanılır. Her hareket sonunda insan bir yaşantı kazanır. Ayrıca hareketlilik çocuğun hem kendini ifade etmesinde ve doyum sağlamasında yararlıdır hem de önemli bir duygusal deşarj aracıdır (Cantekinler ve diğerleri, 1996, s.129).

Araştırmacı tarafından, kitabın çocuğun gelişimlerine katkıda bulunan önemli etkenlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Çalışmanın bu kısmında 3-6 yaş çocuğunun gelişiminde kitabın öneminden bahsedilecektir.

II. Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi

Bir çocuğun kafasında yaklaşık on milyar beyin hücresi yer almaktadır (Dodson, 1997, s.10). Bu ise düşünülebilecek en karmaşık bilgisayardaki

parçalardan bile daha karışık bir sistemdir. Okul öncesi dönemde çocuğun ömür boyu sürdüreceği temel kişiliği oluşur. Bu temel kişilik, çocuğun okul ve okul sonrası hayatında ne ölçüde başarılı olacağını, başka insanlarla ilişkilerinin nasıl gelişeceğini, cinsel tavrının ne olacağını, ne tür bir yetişkinlik dönemi geçireceğini, ne tip biriyle evleneceğini ve bu evliliğin hangi ölçüde başarılı olacağını belirler (Dodson, 1995, s. 20; Dodson, 1997, s. 20).

Günümüzde de çocuk gelişimi - eğitimi ve çocuk ruh sağlığı uzmanları ilk yılların ne kadar önemli olduğu konusunda hem fikirdirler. Bu yüzden çocuğun gelişimini etkileyecek bütün noktaların çok iyi bilinmesi gerekir. Çocuk yetiştirmek bilgi isteyen bir iştir ve çocuklar eleştirmenden çok bir modele ihtiyaç duyarlar. İlk eğitimine ailede başlayan çocuk, çevresiyle etkileşimde bulunarak öğrenir ve eğitilir.

Kitap, çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarandır (Yavuzer, 2003, s.186). Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi ve nitelikli kitap okuma ve anlatma; onların deneyimlerini genişletmekte, kelime bilgilerini artırmakta ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirmektedir (Tür, Canbolat, 1982, s. 1).

Çocuğun kitapla ilişkisi bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterse de genellikle bir yaş civarında başlar. Çocuk yayınlarının temel amacı; kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmak olmalıdır. Ayrıca çocuğun psiko-sosyal gelişme devreleri göz önüne alınarak eğlendirici ve ilgi çekici bir

üslupla bilgi ve kültürünün arttırılması insan ve yurt sevgisi kazandırılması ve çocuğun eğitilmesi de amaç edinilmelidir (Yüksel, 1987: 91; akt: Kocabaş, 1999, s. 9). Okuyan toplumun temelleri; küçük yaşlarda tutku haline gelmiş olan resimli çocuk kitaplarını okuma ile sağlamlaştırılabilir (Tür, Turla, 1999, s.12). Bundan dolayı, örneğin, okul öncesi çağında boş resimli, yazısız kitaplar ile anne babaların çocuklara okuması amacı ile düzenlenmiş resimli kısa öyküler öne alınmalıdır (Oğuzkan, 2001, s. 385).

Çocuğun kitapla tanışması duyarak öğrendiği dili görerek pekiştirmesini sağlar. Söyleyiş ilkelerine uygun olarak okunan metinlerin çocuklar tarafından dinlenilmesi, onlara, ses ve sözcüklerin doğru boğumlandırılmasına yönelik bir deneyim kazandırır; çocukların, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirir; çocukların dil bilinci ve duyarlılığı kazanmasına yardımcı olur (Sever, 2003, s.61). Resimli kitap ve dergiler okul öncesi dönemde dil gelişimini desteklediği gibi, çocuğun kendisini tanımasına, kendini bulmasına olanak sağlar, toplumsallaşmasına yardımcı olur; yalnızlığı, kimsesizliği azaltır, sanatsal ve kültürel deneyimler kazandırır; sevinç, neşe, keyif kısaca haz verir (Alpay, 1985, s.73). Çocuğun tüm gelişimlerine katkı sağlayan, onun dünya ile iletişimini kuvvetlendiren, okuma yazma becerisinin kazanılmasına katkı sağlayan çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuğu erken dönemde tanıştırmak, yararları düşünüldüğünde bir kez daha önem kazanmaktadır (Tür, Turla, 1999, s.13).

Erken dönemde uygun yapıtlar çocukları mutlaka olumlu yönde etkileyecektir. Okul öncesi dönemde kitapla ilgili deneyimler, çocukların daha sonraki yıllarda okumayı öğrenmeye karşı duygu ve tutumlarını oluşturmada ilk adımlardır (Gürkan, 1993, s.50). Bu nedenle okul öncesi dönemin ve resimli kitapların önemi dikkatlerden kaçmamalıdır. Çocuklar için resimli kitapların önemi, modern eğitimin öncülerinden sayılan, Johann Amos Comenius'un 1657 yılında yayımlanan Orbis Pictus adlı yapıtı ile vurgulanmıştı (Ersoy, 1986, s.83). Resimli kitaplar, çocuğun belleğinde kavramların imgelerini oluşturur; kavramların görsel imgeleriyle çocuğun belleğine yerleşmesine olanak sağlar; çocukların duyu algılarını geliştirir; kavramsal gelişimini destekler; somut ve soyut kavramları öğrenmelerini kolaylaştırır; nesnelere sınıflandırma, gruplandırma; kavram oluşturma, anımsama, dikkat etme, düşünme gibi bilişsel süreçlerini işletir (Sever, 2003, s.61).

Resimli kitaplar, günlük yaşamda karşılıklı konuşmanın (çocuk-yetişkin) önemli bir bölümünü oluştururlar. Toplumun değer sistemi ile birlikte, günlük ilişkilerdeki problem çözme stratejilerini de yansıtırlar. Kitaplar, karşılıklı konuşmanın oluşturulmasında etken olduklarından, okunan kitabın anlaşılmasındaki güçlükler, yetişkinlerin çocuklar için daha iyi eğitimsel stratejiler yaratmasına yol açar (Gönen, 1988, s. 30-41). Kitaplar, çocuklara, anne, baba, kardeş dışında ilişki kurabileceği yeni arkadaşların, komşuların yer aldığı çevreyi tanıtır; bu ilişkileri, içinde sorunların, sevinçlerin, dayanışmanın,

paylaşmanın olduğu değişik durumlarla örneklendirerek çocuk için, yeni yaşam kesitleri oluşturur; çocuklara, kendileriyle, çevresindeki yetişkinlerle, arkadaşlarıyla, kardeş/ kardeşleriyle yaşayabileceği sorunların çözümüne ilişkin ipuçları sunar (Sever, 2003, s.62).

Nitelikli bir çocuk kitabı; yazar, çizer, tasarımcı, yayıncı ve eğitim bilimcilerin işbirliğiyle yaratılan bir üründür (Sever, 2003, s.180).

İyi bir çocuk kitabı, çocuğun düşünme, sorun çözme ve yaratıcılık gücünü artırır; çocukta doğa olaylarına karşı ilgi uyandırır; çocuğun insanları ayırmaksızın sevmesine yardımcı olabilir; çocuğun ailesine karşı bağlılık duygularını güçlendirmesini sağlar; çocuğun gelişim düzeyine uygun davranışlar kazanmasına katkıda bulunur; dilin kurallarını erken yaşta öğrenmeyi sağlar (Şirin, 1994, ss.204-216).

İyi bir çocuk kitabı, çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, türlü insan tiplerini tanımada, başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesinde çok zengin imkanlar sağlar (Şirin, 1994, s.215). Çocuklar, sanatçının kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya yönelirler; sanatçının yarattığı insana özgü duygu yoğunluğu ile kıskançlık, nefret, düşmanlık gibi duygulardan arınabilirler (Sever, 2003, s.62).

İyi bir çocuk kitabı, çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzlukta bulunur. İyi bir çocuk kitabı, çocuğun resme, dramatik etkinliklere, müziğe vb.

sanat alanlarına karşı ilgi duymasına yardım edebilir. İyi bir çocuk kitabı, çocuğun ana dilini geliştirmesinde büyük ölçüde yardımcı olur (Şirin, 1994, s. 216).

Bunların sonucunda, resimli kitaplar; çocuğun kavram, sözcük bilgisi, gramer, anlama, dinleme, sorulara cevap verebilme, öykü zincirini kurabilme, bellek, sıralı cümle üretebilme, dili kullanabilme, çözümlene yeteneğini artırır, dilin zenginliğinin farkına vardırır, kitap ve okuma zevki uyandırır, denilebilir (Gönen, 1988, s. 32-33).

Arbuthnot (1964:3-10) çocuk kitaplarının, çocukların hangi ruhsal ihtiyaçlarını karşıladığını şu şekilde sıralamıştır (akt: Kocabaş, 1999, s.14 -15):

- a) Başarma ihtiyacı
- b) Fiziksel rahatlama ihtiyacı
- c) Bilgi ihtiyacı
- d) Sevme ve sevmek ihtiyacı
- e) Bir yere veya bir şeye ait olma ihtiyacı
- f) Değişme ihtiyacı
- g) Güzellik (estetik) ihtiyacı.

Bu noktadan hareketle çocuk kitabı yazar, çizer ve uzmanları kitapların hazırlanış aşamasında bu ayrıntılara da dikkat etmeli ve özen göstermelidir.

Doğru kitap hazırlanması, seçimi ve kullanımı için okul öncesi 3-6 yaş çocuk yayınlarının türleri ve çocuk yayınlarının özellikleri iyi bilinmelidir.

III. Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Türleri

Araştırmanın bu bölümünde okul öncesi çocuk yayınlarından hikaye (öykü) ve masalımsı hikayeleri ayrıntılı olarak incelemeye geçmeden önce diğer türlerden de (masallar, tekerlemeler, şiirler, bilmeceler, biyografiler, anılar, gezi yazıları, fen ve doğa olayları) kısaca bahsedilecektir.

Gökşen (1985, s.53) masalı "insanoğlunun evren, dünya, hayat, tabiat, toplum ve kendisiyle ilgili tarihi oluşum, fikir, istek ve izlenimlerinin az veya çok değişikliğe uğrayarak, ağızdan ağza geçme yoluyla çağımıza ulaşan ananevi hikaye etme örnekleri" olarak tanımlamıştır. Masal her ne kadar geçmişin bir ürünü olarak gözüküyorsa da her çağda, bugün de ihtiyaç duyulan bir tür olmuştur (Çokum, 1988, s.39).

Tekerlemeler, halk edebiyatı ürünlerinden olup kaynağı masallar, türküler ve destanlardır (Tür, Turla, 1999, s.81). Özellikle masala başlarken, oyun oynarken ve ebe seçerken kullanılırlar.

Şiirler, hayal gücü, duygusallık, uyum ve ölçü gibi kendine özgü anlatım biçimi olan bir edebiyat türüdür (Tür, Turla, 1999, s.85).

Bilmeceler, bir varlığın niteliklerini söyleyerek, sonucun ya da ait olduğu bütünü bulunmasını amaçlayan edebiyat türlerindedir (Tür, Turla, 1999, s.91). Bilmeceler de tekerlemeler gibi biçim özellikleri açısından çocuğa ilk şiir zevkini verirler. Bilmeceler, eğlendirirken zekayı işletir, varlıkların özelliklerini tanıtır (Yılmaz, s.68).

Yaşantılarıyla, hizmetleri ve eserleriyle ün kazanmış olan önemli kişilerin hayatlarını belgelere dayanarak inceleyen eserlere biyografi denir. Biyografiler hikaye tarzında yazılmış olsa da gerçeklere dayanır; kişiyle birlikte çevresini ve devrini de öğretir. Örnek kişilerin hayatlarını, hatıralarını çocuklara tanıtmak; bilim sevgisi, sanat ve insanlık aşkı, memleket sevgisi, yiğitlik ve cesaret, hakkı savunma gibi soylu duygulara sahip vatandaşların yetişmesine yol açar (Gökşen, 1985, s.133).

Başta bilim ve sanat olmak üzere çeşitli uzmanlık alanlarında ün yapmış kişilerin, sanatçı ve yazarların, siyaset adamlarının tanık oldukları önemli olaylar, bu olaylara ilişkin gözlem ve izlenimlerini içeren yazılara anı veya hatıra adı verilir (Ciravoglu, 1999, s.121). Anıların günü gününe olanlarına günce denir.

Edebi bir anlatımla gidilip gezilen yöre ve ülkelerle ilgili bilgi, gözlem, izlenim ve anıların kaleme alındığı yazılara gezi yazısı adı verilir (Ciravoglu, 1999, s.125).

Çocuklar için yakın ve uzak çevrenin merak konusu olduğu dikkate alınırsa fen ve doğa ile ilgili eserlerin önemi anlaşılır. Çevredeki canlı ve cansız varlıkların özellikleri; rüzgar, kar, yağmur, gökkuşağı, mevsimler, gece-gündüz, gökyüzü cisimleri, çiçekler, ağaçlar, hayvanlar gibi doğal kavramlar küçük yaşlardan itibaren çocukların ilgisini çekmeye başlar. Bunlar hakkında bilgi veren renkli, resimli dergi ve kitaplar çocuklar için hem

eğlendirici hem de eğitici özellik taşırlar. Teknik ve biçim olarak daha çok öykü ve romana benzeyen, yer yer biyografiyle de benzeşen doğa ve fen olaylarıyla ilgili yapıtlar içerik bakımından dört kümeye ayrılabilir (Kıbrıs, 2002, ss.219-220): a.Hayvanların tanıtıldığı yapıtlar, b.Bitkilerin tanıtıldığı yapıtlar, c.Yeryüzü, gökyüzü ve denizlerin tanıtıldığı yapıtlar, d.Keşiflerin ve buluşların tanıtıldığı yapıtlar.

III. 1. Hikaye (Öykü)

Öykü (Ar. Hikaye, Fr. Nouvelle, İng. Story, short stori), yaşanmış ya da yaşanabilen olaylara karışan kişilerin ruhsal yapılarını, yer ve zaman belirterek anlatan yazılara denir (Sarıca ve Gündüz, 1982: 394; akt: Güteryüz, 2002, 215).

Küçük çocuklar, masal ve basit hikayelerden çok hoşlanırlar. Fakat çocuk, bize durmadan soru sormaya: "Neden?", "Niçin?" diye soruşturmaya başlayınca, "gerçek", "gerçeğe yakın" hikaye anlatma veya okutmanın zamanı gelmiş demektir (Gökşen, 1985, s.112). Amacın anlatılmasında, hissettirilmesinde, olaylara karşı tavır alışta, paylaşarak ortak mekanların kullanılmasında hep çocuk hikayelerinin öğretici yanından yararlanılmaktadır (Ciravoglu, 1999, s.77).

Öyküler genellikle düz yazı biçiminde yazılsa da şiir biçiminde öyküler de bulunmaktadır. Öyküde anlatım akıcı ve sürükleyici olmalıdır. Olaylar çocuğun düşünsel dünyasına uygun olmalı, karmaşık ilişkiler, uzun, bıktırıcı

tanımlar ve betimlemelerden oluşmamalı, cümlelerdeki sözcük sayıları çocuğun yaşına uygun olmalı (Güleryüz, 2002, s.296).

Okul öncesi dönemde çocuklar, hayatın parçası olan olayları hareketli bir şekilde anlatan öyküleri severek dinlerler. Hikayelerde gerçek olaylar ele alındığı için çocuğun bilgi kazanması ve toplumsal beklentilerin gerçekleştirilmesi kolaylaşır (Tür, Turla, 1999, s.72). Bu şekildeki hikayeler ile çocuklar, yaşama ait pek çok sorunun cevabını da bulmuş olurlar. Ayrıca hikayeler çocukta kitap okuma ilgisini uyandırarak, onları okumaya hazırlar. Çocuklar öyküler yoluyla dil kalıplarından ve seslerden zevk almaya başlarlar ve öyküler aracılığı ile asla ulaşamayacakları deneyimleri paylaşma şansına sahip olurlar (Gürkan, 1992, s.17).

III. 2. Masalımsı Hikayeler

Çocuğun hayal edebileceği olağanüstü özelliklerle süslenmiş ancak yaşamından alınan gerçek olaylarla işlenmiş masalımsı hikayeler küçük çocuklar için oldukça ilgi çekicidir (Tür, Turla, 1999, s.63). Fabllar ve destanlar masalımsı hikayeler kategorisine girmektedir.

Kahramanları çoğunlukla hayvanlar, bitkiler olan ve içinde bir "ders" bulunan hikayelere fabl denir (Gökşen, 1985, s.90). Çocuk edebiyatında önemli olan fabllar, çocuk eğitiminin temel araçlarındandır. Fabllarda insan olmayan varlıklar, insan özellikleri verilerek konuşturulurlar. Genellikle anlatılan olaylarda çalışkanlık, doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, saygı, sevgi, elindekiyle yetinme gibi konular vurgulanır.

Destanlar, diğer bir deyişle Epope'ler, uluslararası din, kahramanlık, fazilet uğruna yaptıkları uzun mücadelelerin törensel bir üslupla manzum olarak söylenişidir (Ciravoğlu, 1999, s.69). Çocuklara göre işlenmiş destanlar ve kahramanlık hikayeleri, serüven (Robenson) çağındaki çocuklar için çok ilgi çekicidirler (Gökşen, 1985, s.101). Destanların bir parçası gibi olan efsaneler de masalımsı hikayeler arasındadır. Efsaneler, "Halkın herhangi bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini veya bir varlıktaki değişikliği; tarih olaylarını, halk inançlarını olağanüstülükler ve akıl dışılıklarla açıklamaya çalıştığı bir takım hikayelerdir (Gökşen, 1985, s.105)." Araştırmacı tarafından, destan ve efsanelerin, kahramanlıkları abartılı bir şekilde anlattığından dolayı ilgi çekici olduğu düşünölmektedir.

Masalımsı hikayelerde, kahraman özellikleri oldukça çeşitlidir, çocuğun duyguları, istekleri ya da onda gerçekleşmesi istenen davranışlara yönelik temalar işlenmiştir (Tür, Turla, 1999, s.63). Bu nedenle çocukların verilen mesajı kavrayıp canlandırmaları ve uygulamaları daha kolay olmaktadır.

Çocuk yayınlarının türlerinden sonra çocuk yayınlarının özellikleri içerik ve şekil açısından incelenecektir.

IV. Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Özellikleri ve Çocuğa Etkileri

IV. 1. İçerik Özellikleri

IV.1.1.Tema

Temalar, yazarın bir ana fikir etrafındaki tezlerine, görüşlerine verilen addır (Ciravoğlu, 1999, s.189). Yetişkinler için yazılan eserlerde bulunduğu gibi çocuklar için yazılan eserlerde de tema bulunmalıdır. Yazarın çocuklara ne gibi mesajları ulaştırmak istediğini; hangi tavır ve hedef davranışları kazandırmak istediğini belirleyerek yola çıkması gerekir.

Çocuklar için yazılan kitaplarda anlaşılır, basit ve tek bir tema olmalıdır. Ayrıca bir kitaptan her çocuk aynı sonuca ulaşabilmelidir. Yazarın çocuğun düzeyine uygun bir temayı anlaşılır bir şekilde işlemesi halinde çocuk söylemek istenileni kendisi kolaylıkla bulabilecektir (Tür, Turla, 1999, s.40). Bu davranışın tam aksi olarak çocuğun anlamayacağı yargısıyla verilmek istenileni kitap içinde ya da sonunda yazarın belirtmesi çocuğun kendine güvenini ve problem çözme yeteneğini zedeleyecektir. Yazarın, çocuğun dünya görüşünü genişletebilecek, olumlu davranışlar kazanmaya yardım edebilecek, doğa ve insan sevgisini, dostluğu, hoşgörüyü, yardımlaşmayı, haklara saygılı olmayı ele alması çocukları olumlu yönde etkileyecektir (Tür, Turla, 1999, s.41).

IV.1.2.Konu

Konu, bir edebiyat eserinin düşünce, olay ve durumlardan oluşan iskeletine verilen addır (Ciravoğlu, 1999, s.189). Kitaptaki fikir, olay, konu ve tema arasında güçlü bir ilişki olmalıdır. Konu ve tema ilişkisi zayıf olan kitaplar çocuğa eğitim yönüyle de sanatsal açıdan da faydalı olamaz. Tema ve konunun birbirinden ayrı öğeler olduğu unutulmamalıdır. Tema; çocukta oluşması beklenen davranışların genel adı, konuya; bu düşünce ve duyguların oluşmasında etkili olan araç niteliğindeki metinde işlenen olay vb durumlardır (Kıbrıs, 2002, s.35). Bir öykünün teması aile iken, konusu bir kuş ailesinin başından geçenler olabilir.

Çocuk yaşamındaki olayların bütünü kitaplarda konu olarak kullanılabilir. Yazarın çocukların ilgi alanlarını, ruhsal özelliklerini, beklentilerini, düşüncelerini, ihtiyaçlarını bilerek konu seçimini yapmasında fayda vardır (Tür, Turla, 1999, s.41). Yazar iyi bir gözlemci ise çocuklara hitap eden konuları kolaylıkla bulabilir. Konular masal, masalımsı hikayeler, şiir, hikaye vb. türlerde işlenebilir.

Okul öncesinde çocuğun hayal dünyasının çok geniş olduğu (ancak konuların veriliş biçiminde somut düşünme özelliğinin de dikkate alınması ile) unutulmamalıdır (Tür, Turla, 1999, s.42). Konu bir bütün olarak ele alınmalı, dağıtılmadan gereksiz ayrıntılara inilmeden (a) sunulmalı, (b) işlenmeli, (c) sonuçlandırılmalıdır (Pulat, 1999, s.182).

IV.1.3.Kahramanlar (Karakterler)

Yapıtlarda yer alan kişiler (roman, öykü, masal vb) masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalıdırlar (Kıbrıs, 2002, s.35). Mükemmel özellikler ve üstün yetenekler abartılarak verilirse çocuk için ulaşılmaz bir model olacaktır. Çocuk olay kahramanında, kendi yaşadığı duyguları ya da davranışları bulduğunda daha kolay etkilenmektedir (Tür, Turla, 1999, s.43). Gerçek yaşama uygun ve uygulanabilir olumlu davranışlar, çocuk tarafından örnek alınabilmektedir.

Çocuk kitaplarında kahraman sayısı da önemli bir noktadır. Çocuk kitaplarında çok fazla kahraman bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ilgilendirilerek anlatılmalıdır (Yalçın, Aytaş, 2002, s.32). Bu dönemde kahraman sayısının çok olması çocuk tarafından temanın anlaşılmasını da zorlaştırır. Birkaç kahraman arasında gerçekleşen olaylarda model alma ve olayın bütünlüğünü kavrayabilme daha rahat gerçekleşir. Çocuklar için kitap hazırlayanlar ve eğiticiler bu noktalara dikkat etmelidir.

Yapıtlardaki kahramanlar çocuk dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından seçilmelidir. Karakterler; çocuklar, yetişkinler, hayvanlar, eşya ve makinalar olarak gruplandırılabilir (Gönen, 1987, s.531).

IV.1.4.Dil ve Üslup

Her yazar bir düşünceyi, duyguyu ya da olayı kendi edebiyat anlayışına ve kişisel zevkine göre açıklar (Tür, Turla, 1999, s.45). Okul öncesi dönemde çocukların dil gelişiminin bilinmesi yazarın dil ve üslubunu olumlu yönde etkileyecektir. Çocuksu dil, en soyut temaların eserde somutlaşmasını sağlayabilen dildir (Şirin, 1994, s.62).

Kelime oyunları, cinaslı söyleyişler*, çocukların kavrayamayacağı üslup oyunları çocuk eserine yarardan çok zarar verir, çocukların yadırgamasıyla karşılaşır (Ciravoğlu, 1999, s.190). Çocuk kullanılan dil özelliği ile olayı daha iyi kavrayabilir, resimleri okumada ya da anlatmada dili doğru ve akıcı kullanabilir (Tür, Turla, 1999, s.45).

Çocuk kitaplarında kısa cümleler bulunmalı; cümlelerin tek özne ve yüklemden oluşmasına dikkat edilmelidir. Konuşma diline uygun dil kullanılmalı; süsten kaçınılmalıdır. Gereksiz olan bütün kelimelerden, sözlerden ve fikirlerden sakınılmalıdır (Gökşen, 1985, s.31). Seçilecek kavram ve fikirlerin çocuk dağarcığına, psikoloji ve gelişimine uygun olmasına özen gösterilmelidir. İyi seçilmiş bir anlatımda kavramlar, çağrışımlar yoluyla verilmelidir (Yalçın, Aytaş, 2002, s.34).

Çocuk yayınlarında yer alan yazıların dilbilgisi bakımından aksak ve yanlış yönleri bulunmamalı, yazımda kesinlikle birlik sağlanmalıdır.

---

* Cinas: Çok anlamlı bir kelimeye, her defasında başka bir anlam yükleyerek birbirine yakın birkaç yerde kullanma (TDK, 1992, s.261).

Noktalama işaretlerinin kullanılmasında da kurallara uyulmalıdır (Oğuzkan, 2001, s.364).

Çocuk kitabı yazarı, bu hususları daima dikkate alarak ve eserlerinde duru, yalın ve akıcı bir dil kullanarak Türkçemizin anlatım gücünü ortaya koyan örnekler vermeye çalışmalıdır (Şirin, 1994, s.212).

IV. 2. Şekil Özellikleri

Bişimsel özellikler deyince genellikle büyüklük, kağıt cinsi, sayfa düzeni (mizanpaj), harfler (hurufat), yazım ve noktalama işaretleri, resimler, kapak (cilt) akla gelir (Oğuzkan, 2001, s.363).

IV. 2. 1. Kullanılan Malzeme (Kağıt)

Çocuk, altı aydan önce kitapla tanıştırıldığında yetişkin tarafından çevrilen sayfaları seyreder. Altı aydan sonra ise kitabı eline alıp ona dokunup sayfaları hissetmek; ağzına alıp çiğnemek, emmek ve oynamak isterler. Kağıt sesi hoşlarına gittiği için, çocuklarda, yırtma davranışı çok sık görülür. Bu dönemde bezden ya da vinleksten yapılan yıkanabilir ve silinebilir özelliği olan kitaplar, kullanım süresini uzatacaktır (Tür, Turla, 1999 , s.35).

On bir on ikinci aylardan itibaren çocuklar gelişen el becerileriyle kitapların sayfalarını çevirebilecek düzeye ulaşırlar. Bu aydaki çocuklar için kalın kartondan yapılmış sayfaları olan kitaplar uygundur. Aynı şekilde bir iki yaşlarında da bu tür kitaplar seçilmelidir. İki üç yaşından itibaren kağıt incelemeye başlayabilir (Tür, Turla, 1999 , s.35).

Kağıt kalınlığı ne kadar fazla ise baskı o kadar iyi, kullanım kolaylığı da o kadar olumlu olacaktır (Tür, Turla, 1999, s.35). Ayrıca kaliteli kağıt, parlama yapmayacak şekilde mat olmalı; rengi göz alıcı beyazlıkta olmamalı; kağıt dokusu pürüzsüz olmalıdır. Saman kağıt kolay yırtıldığı için ve renkleri düzgün göstermediğinden kullanılmamalıdır. Gazete kağıdı ve pelur kağıdı da kullanılmaması gereken kağıt türleridir. (Gönen; Güteryüz; Oğuzkan; Tür, Turla; Sever)

IV.2.2.Boyut

Okul öncesi kitapları çok farklı boyutlarda olabilir. Göknil, iki yaşa kadar olan dönemde küçük boyuttaki kitapların çocuğun elleriyle kitabı daha kolay tutma ve çocuğun sahip olma, benim diyebilme duygusunu da etkilediğini ifade etmektedir (Şirin, 1994; akt: Tür, Turla, 1999, s.36). Daha büyük boyutlu kitaplar ise çocuğun rahatça görebileceği, yetişkinin rahatça okuyabileceği ve kucağa sığabilecek kitaplardır (Tür, Turla, 1999, s.36). Kucak kitaplarında kitabın kucaktan taşmayacak şekilde olmasına dikkat edilmesi, kitabın kullanımı zorlaştırmamak için önemli bir noktadır.

Çocukların sürekli aynı boyutlardaki kitapları okumaktan sıkılabildikleri bilinmektedir; zaman zaman değişik boyutlarda kitaplar çocuğun kitaplara karşı ilgisini çekmekte ve canlı tutmaktadır. Çocuklar değişik büyüklükte kitapları karıştırmaktan ve okumaktan zevk duyarlar (Oğuzkan, 2001, s.364). Çocuğun değişken ruh hali, farklı boyutlarda kitapları elde etmekten ve okumaktan yanadır (Şimşek, 2002, s.28).

IV.2.3.Ağırlık

Kitap ağırlığı, kitabın büyüklüğüne, sayfa yapısına ve kitap yapımında kullanılan malzemeye bağlıdır (Tür, Turla, 1999, s.37). Çocukların değişik büyüklükte kitapları karıştırmaktan ve okumaktan zevk duydukları belirtilmiştir. Bununla birlikte, kitapların hacim ve ağırlık bakımından kolayca taşınmaya ve kullanmaya elverişli biçimde olmaları gerekir (Oğuzkan, 2001, s. 364).

IV.2.4.Kapak ve Ciltleme

Kitabın kapağı içeriği kadar önemlidir. Okul öncesinde çocuk henüz okumayı bilmediğinden onu kitaba çeken ilk uyarıcı kitap kapağıdır (Tür, Turla, 1999, s.37). Kapak resmi, kullanılan renkler, çocuğun renkli dünyasına hitap etmelidir (Şimşek, 2002, s.28).

Cilt kapağı küçükler için kalın mukavva veya bezden olmalıdır (küçükler için plastik kaplama yırtılmayı önler); daha büyükler için mukavva, kalın karton gereklidir (Gönen, 1986, s.87).

Çocuk kitaplarında sağlam ciltlemenin en iyi şekli; dikiş yoluyla yapılanıdır (Gönen, 1986, s.87). Bu ciltleme yöntemi kitabın dağılmasını önlemektedir. Böylece kitabın ömrü uzatılmış olur. Plastik tutkalla yapılan ciltlemelerde dağılma ve dökülmeler çok çabuk gerçekleşmektedir. Bu nedenle özellikle çocuklar için kullanılması sağlıklı olmayan bir yöntemdir. Diğer ciltleme yöntemleri de telli cilt ve spiral cilttir. Fakat bu yöntemler de çocuğa uygun değildir. Sayfaları dağılmış, karışmış bir kitap çocuğun kitapla

birlikte olma isteğini azaltmanın yanı sıra kitaba vereceği değeri kazanma davranışını da zayıflatacaktır (Tür, Turla, 1999, s.38).

IV.2.5.Punto

Çocuk kitaplarında seviyeye göre harf seçimi yapılır (Ciravoğlu, 1999, s.187). Okul öncesinde ABC kitapları olarak adlandırılan kitapların bazılarında hiç yazıya yer verilmemiş olabilir (Tür, Turla, 1999, s.38). Fakat kitapta yetişkin tarafından okunacak metin varsa punto önemlidir. Okumanın ilk yıllarında anaokulu çocukları için kalın harfler ve geniş aralıklar, ilkokul çocukları için ise daha ince harfler kullanılır. Okul öncesi dönemde, her ne kadar çocuk okuma bilmiyor olsa da okumaya hazırlanması bakımından ve kendisine okunan bir şeylerin olduğuna fark etmesinde yarar vardır (Tür, Turla, 1999, s.38).

Kitapta 16-20 punto harf büyüklüğü (ortalama) okul öncesinde uygun büyüklük olarak düşünülebilir; çocuğun yaşı büyüdükçe harfler de daha küçülecektir (12-14 punto gibi). Ayrıca, kitabın boyutuna göre de harf büyüklüğü de farklı olacaktır (Tür, Turla, 1999, s.38).

IV.2.6.Mizampaj

Resimlerin yerleştirilişi, satır arası boşluklarının, satır başlarının, sayfa alt ve üst boşluklarının ayarlanması gibi konulardır (Gönen, 1986, s.87). Sayfa düzeni, çocukta görsel ve işitsel algılamayı bütünleştirmesi açısından

önemlidir. Bundan dolayı metin ile resim düzenli ve uyumlu bir şekilde aynı sayfaya yerleştirilmelidir. Sayfa düzeni karışık olmamalı; resimler aynı sayfa da geçen olayları açıklayıcı durumda olmalıdır (Gökşen, 1985, s.30). Resme ve metne ayrılan yerin oranı çocuğun yaşına göre ayarlanmalıdır. İlk kitaplarda sayfanın tümü resimdir ve görülebilecek uygun bir yerde yazı vardır; daha sonra sayfanın dörtte üçü resim dörtte biri yazı ve 7 yaştan sonra sayfada yarı yarıya resim ve yazının bulunması uygundur (Tür, Turla, 1999, s.39).

IV.2.7.Resimleme

Çocuk yayınlarında yer alan resimler işlevleri bakımından üç türe ayrılabilir: (i) Süsleyici resimler, (ii) metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler ve (iii) metni tamamlayıcı resimler (Oğuzkan, 2001, s.365).

Resimli kitaplar, çocuğun her bakışta başka bir ayrıntıyı görmesi, anlaması ya da kavraması bakımından en çok aranan ve çocuk tarafından da en çok sevilen türlerdir (Şirin, 1994, s.157). Bu nokta dikkate alındığında resimler bir sanat değeri taşımaları ve çocuk ruh sağlığına, gelişimine uygun olmalıdır. Yine yaş ve dönem seviyesine göre yapılacak resimler okul öncesi kitaplarında büyük ve sayfaya yayılacak ölçüde yerleştirilirken, daha yüksek seviyeler için daha küçük resimler seçilir (Ciravoğlu, 1999, s.188).

Kitaptaki resimler hareketli olmalı ve detaylar metne tam uygunluk göstermelidir. Çocukların aradığı özellik renkten çok, resimlerin hikayeyi yorumlama gücüdür, renk ikinci planda gelmelidir (Gönen, 1986, s.86). Belirtildiği gibi dikkat edilmesi gereken ikinci önemli nokta renklendirme.

Her ne kadar resimlemede çizgilerin anlatım gücü önemli ise de renkli resimler çocuklar için ilgi çekici olmaktadır (Tür, Turla, 1999, s.33). Renkler arasında uyum ve bütünlük sağlanmalıdır. Renklendirme de dikkatin dağılmamasına özen gösterilmelidir. Çocuklar; pastel renkli, belli belirsiz hatları olan ve her baktıklarında kendilerine yeni bir şeyler verebilen resimleri tercih etmektedirler, bu da öğrenme ve keşfetme duygularının bir sonucudur (Gönen, 1998, s.32-33).

Sonuç olarak, çocuk kitaplarındaki biçimsel özellikler şu şekilde sıralanabilir (Gökşen 1985:30; Atatuğ 1987:55; Yurdadoğ 1995:52; Koçoğlu 1987:44; İrez 1978:76; akt: Kocabaş, 1999, s.11-12):

- a) Kapak resimleri canlı, çekici ve kitabın içeriği ile uyumlu olmalıdır.
- b) Kitap, dayanıklı ve mat kağıda basılmalıdır.
- c) Metinde kullanılan harflerin boyu çocuğun yaşına uygun olmalıdır.
- d) Kitap ve dergilerdeki resimler bir sanat değeri taşımalı, çocuk psikolojisine ve konulara uygun olmalıdır. Ayrıca resimler, rahat görülecek, kolay anlaşılacak büyüklükte ve renkli olmalıdır.
- e) Yazım, noktalama, söz dizini bakımından kusursuz olmalıdır.
- f) Cilt sağlam olmalı, dikişli olması tercih edilmelidir.
- g) Çocuk kitapları, ne çok büyük ne de çok küçük olmalıdır.
- h) Çocuğun, kitabı rahat ve gözü yorulmadan okuyabilmesi için uygun aralıklarla satır arası boşluğu bırakılmalıdır.

- i) Okul öncesi için hazırlanan kitaplarda bir sayfanın $\frac{3}{4}$ 'ü resme, $\frac{1}{4}$ 'i de yazıya ayrılmalıdır. Resim ile metin uyum içinde olmalıdır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde “araştırma modeli”, “evren ve örneklem”, “verilerin toplanması”, “verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması” yer almaktadır.

ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada survey (tarama-betimleyici) yöntemi kullanılmaktadır. Tarama (survey) modeli, varolan durumu aynen resmetmeyi (Karasar, 1995, s.34) esas almaktadır. Bu model, geçmişte var olmuş veya halen var olan bir durumu olduğu gibi betimleyen araştırma modelidir.

Araştırmanın kuramsal kısmı için kaynaklar taranıp, bilgiler derlenmiştir. 1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi hikaye kitaplarından ulaşılan 164 kitaba, hazırlanan değerlendirme formu uygulanmış; mümkün olduğunca nesnel bir ölçüyle durum resmedilmiştir. Değerlendirme formu ile kitapların biçimsel ve içerik özellikleri; yardım, dürüstlük, iyi-kötü, doğru-yanlış, işbirliği, dayanışma, sevgi, aile, arkadaşlık, çalışkanlık, girişimcilik kavramlarının hikayelerde yer alıp almadığı incelenmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki 1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi dönem kitapları, örneklemini ise Ya-Pa, Zambak, Bu, Esin, Ünlü, Mavibulut, Kök ve M.E.B. yayınevlerinden ulaşılan okul öncesi

hikaye kitapları oluşturmaktadır. 164 kitaba uygulanan değerlendirme formu, üç farklı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm biçimsel analiz; ikinci bölüm gelişimsel açıdan içerik analizi; üçüncü bölüm ise kavramlar açısından içerik analizidir. Biçimsel ve içerik analizi bölümlerindeki soruların yanıtlandırılması “evet”, “hayır” ve “kısmen” şeklinde derecelendirilerek yapılmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi hikaye kitaplarındaki bazı kavramların içerik ve biçimsel olarak incelenmesi araştırmacı tarafından uzman görüşleri de alınarak geliştirilen değerlendirme formu ile yapılmıştır. Konu ile ilgili Türkçe ve İngilizce kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çocuk gelişimi, eğitimi ve çocuk psikolojisi, gelişim psikolojisi ile ilgili kitaplar taranmış; çocuk gelişimi ve psikolojisi ile ilgili kitaplarda incelenen konu alanları derlenmiştir. Bu araştırma sonunda çocuk gelişimi, eğitimi ve çocuk psikolojisi kitaplarında geçen çocuk kitapları kriterleri (biçim ve içerik özellikleri) dışında belirlenmiş resmi bir kriter bulunamamıştır.

TSE'nin kriterleri incelendiğinde sadece ders kitapları için 1992 yılında bir standart belirlendiği görülmüştür (TS 10220). Bu standart, her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılan ders kitapları için olup, eğitim öğretim hizmetleri dışında kalan kitapları kapsamamaktadır (http://www.tse.gov.tr/Turkish/Abone/Standard_Ara.asp?sira=1&durum=G).

Değerlendirme formu oluşturulurken ulaşılan veriler kullanılmış ve uzman görüşleri alınmıştır. Form oluşturulduktan sonra tekrar uzman görüşüne sunularak son şekli oluşturulmuştur. Ulaşılan okul öncesi hikaye kitapları forma göre okunup, değerlendirilmiştir.

VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Hazırlanan değerlendirme formda frekans ve yüzdeler hesaplamaları kullanılmıştır. İşlemler bilgisayar ortamında excel dosyası kullanılarak yapılmıştır. Yanıtların ortalamaları hesaplanmış; 1-1,66 arası “hayır”, 1,67-2,32 arası “kısmen”, 2,33-3 arası “evet” anlamında kullanılmıştır.

Elde edilen sonuçlar, “bulgular ve yorumlar” bölümünde, tarama sırasında ulaşılan bilgiler ve daha önce yapılan ilgili araştırmalar ışığında yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Okul öncesi dönem 3-6 yaş hikaye kitapları biçimsel ve içerik açısından incelenmiştir. İçerik analizi de kendi içinde bilişsel gelişim, duyuşsal gelişim, psikomotor gelişim ve kavramlar olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

1995-2002 yılları arasında yayımlanan okul öncesi hikaye kitaplarının içerik ve biçimsel analizine ilişkin bulgular aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 2. Biçimsel Analize İlişkin Bulgular

Maddeler	Veriler	Evet		Kısmen		Hayır		Ortalama
		N	%	N	%	N	%	
Resimlerin çocuğa uygunluğu		82	50,0	78	47,6	4	2,4	2,48
Resimlerin metne uygunluğu ve tutarlılığı		161	98,2	3	1,8			2,98
Renklendirmenin çocuğa uygunluğu		145	88,4	19	11,6			2,88
Kağıdın çocuğa uygunluğu		24	14,6	138	84,1	2	1,2	2,13
Kitabın kapağının ve cildinin çocuğa uygunluğu		16	9,8	146	89	2	1,2	2,09
Kitabın boyutunun çocuğa uygunluğu		159	97	4	2,4	1	0,6	2,96
Puntonun çocuğa uygunluğu		161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Mizampajın çocuğa uygunluğu		130	79,3	33	20,1	1	0,6	2,79
Kapak dizaynı ile konunun uyumu		161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Metin ve resimlerin uyumu		161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Sayfa sayısının çocuğa uygunluğu		132	80,5	16	9,8	16	9,8	2,71
Hikayenin uzunluğunun çocuğun dinlemesini engellemesi		6	3,7	24	14,6	134	81,7	1,22

Okul öncesi dönem kitaplarının resimli olması gerektiği bilinmektedir. Levin ve Lesgold'da (1978), resimlerin, hikayenin içeriğini genişlettiğini, resimlerle anlatılan hikayelerin daha iyi anlaşılıp, daha iyi kavrandığını belirtmişlerdir; Pressley, Pigott ve Bryant'un anaokuluna devam eden, üç-dört yaş çocukları üzerinde yaptıkları araştırmada; sesli olarak belirtilen cümlelere resmin eklenmesinin metnin hatırlanmasında yoğun etkisi olduğu, yazı ile eşleşmiş resimlerin de, öğrenmeye büyük katkısı olduğu anlaşılmıştır (Gönen, ss.32-38). Kitaplar incelendiğinde hepsinin resimli olduğu görülmüştür. Resimlerin çocuğa uygunluğuna bakıldığında % 50 tam, % 47,6 kısmen uygunluk bulunmuştur. Resimlemeye biraz daha dikkat edilirse çocuğa daha uygun kaliteli kitaplar ortaya çıkabilecektir. Resimlemelerin metne uygunluğuna ve tutarlılığına bakıldığında % 98,2 evet, % 1,8 kısmen olduğu görülmüştür. Renklendirmenin çocuğa uygunluğu % 88,4 evet, % 11,6 kısmen; metin ve resimlerin uyumu % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır şeklindedir. Gönen ve Çakmak tarafından yapılan bir araştırmada da (1994) incelenen kitapların % 74,70'inin resimlemesinde canlı renklerin kullanıldığı, siyah beyazın ise çok az kullanıldığı görülmüştür (akt: Tür, Turla, 1999, s. 33). Ortalamalar incelendiğinde kitaplardaki resimleme ve renklendirme konusunda her geçen gün daha da iyiye doğru bir gidiş olduğu görülmektedir.

Kullanılan malzeme incelendiğinde; kağıdın çocuğa uygunluğu % 14,6 evet, % 84,1 kısmen, % 1,2 hayır sonucu bulunmuştur. Kitabın kapağının ve cildinin uygunluğu da % 9,8 evet, % 89 kısmen, % 1,2 hayır şeklindedir.

Malzeme konusunda daha dikkatli davranılması gerektiği söylenilebilir. Kullanılan kağıdın çok ince olmaması, sayfaları çevirme kolaylığının yanı sıra sayfalardaki resimlerin daha net baskı vermesini sağlar; kağıt kalınlığı ne kadar fazla ise baskı o kadar iyi, kullanım kolaylığı da o kadar olumlu olacaktır; kağıt ağırlığı 90 gramajın altına düşmemelidir (Tür, Turla, 1999, s.35).

Kitabın boyutunun çocuğa uygunluğu incelendiğinde, % 97 evet, % 2,4 kısmen ve % 0,6 hayır cevabı çıkmıştır. Kitapların boyutunda çocuğa uygunluğa ve boyut çeşitliliğine genellikle dikkat edildiği görülmektedir. Punto incelendiğinde de, % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır şeklinde bir uygunluk bulunmuştur.

Mizampaj özelliklerine bakıldığında % 79,3 evet, % 20,1 kısmen, % 0,6 hayır; kapak dizaynı ile konunun uyumu incelendiğinde % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır yanıtı alınmıştır. Hikaye kitaplarının kapakları genellikle konuyu özetler şekilde ya da kitap içinden bir bölümün aynıyla resimlendirilmektedir.

Sayfa sayısının çocuğa uygunluğu % 80,5 evet, % 9,8 kısmen, % 9,8 hayır şeklindedir. Sayfa sayıları birebir ele alınıp işlem yapıldığında ortalama 16,35 çıkmaktadır. Bir formadan oluşan kitaplar uygun ölçü olarak düşünülebilir; bir forma ise yaşa ve metne bağlı olarak ortalama 10 ile 18 sayfa arasında değişebilir; karton sayfalı kitaplarda ise sayfa sayısı 4-5 civarındadır (Tür , Turla, 1999, s.37). Bulgulardaki ortalamalar dikkate

alındığında genel olarak kaynaklarda belirtilen kriterlere uygunluk vardır. İncelenen hikaye kitapları genellikle bir formadan oluşmaktadır. En az sayfa sayısı 7, en çok sayfa sayısı 40, sayfa sayısı ortalaması ise 16.35 bulunmuştur. Sayfa sayısı 10-18 veya 4-5'ten fazla olan kitaplarda da sayfaların bir cümleden oluştuğu, bundan dolayı sayfa sayısının çok görüldüğü dikkati çekmektedir.

Kuramsal bilgilerde hikaye kitaplarının çocuğun taşıyabileceği ağırlıkta olması gerektiği belirtilmiş, fakat bu ağırlığın ne kadar olması gerektiği belirtilmemiştir. TSE'de yapılan incelemelerde de ağırlığa ait bir kriter rastlanmamıştır. Araştırmacı tarafından merak edildiği için kitaplar tek tek tartılıp, ağırlıkları ölçülmüştür (Ekler bölümüne bakınız). En küçük ağırlık 30 gr., en büyük ağırlık 484 gr., ortalama ağırlık ise 88.41 gr. bulunmuştur. Kitapların ağırlıkları incelendiğinde, birkaç karton kitap dışında genellikle kolay taşınabilir şekilde olduğu görülmektedir.

Hikayenin uzunluğunun çocuğun dinlemesini engellemesi % 3,7 evet, % 14,6 kısmen, % 81,7 hayır; hikayenin çocuğun dinlemesini kolaylaştırması % 81,1 evet, % 18,9 kısmen bulunmuştur. Birbiriyle zıt bu iki bulguya göre hikayenin çocuğun dinlemesine uygun olmasına dikkat edildiği söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda bilişsel gelişime ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 3. Bilişsel Gelişime İlişkin Bulgular

Veriler	Evet		Kısmen		Hayır		Ortalama
	N	%	N	%	N	%	
Kitabın adı ile konunun uyumu	164	100					3

Kahramanların insan olması	94	57,3	12	7,3	58	35,4	2,22
Kahramanların hayvan olması	105	64,0	14	8,5	45	27,4	2,37
Kahramanların eşya olması	21	12,8	11	6,7	132	80,5	1,32
Kahramanların bitki vd. olması	20	12,2			144	87,8	1,24
Kitapta birden fazla konunun olması			1	0,6	163	99,4	1,01 *
Cümlelerin çocuğun dinlemesine uygunluğu	163	99,4			1	0,6	2,99
Hikaye dilinin yalın, açık ve anlaşılabilirliği	161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Hikayenin çocuğun dinlemesini kolaylaştırması	133	81,1	31	18,9			2,81
Olay örüntüsünün çocuk için karışık olması	1	0,6	1	0,6	162	98,8	1,02 *
Hikaye anlatımıyla nesnelerin zihinde canlanabilirliği	163	99,4			1	0,6	2,99
Olaylar ve nesnelerin geçişleri arasında sıralamanın gerçeğe uygunluğu	161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Olayların gerçekleştirilebilmesi	101	61,6	51	31,1	12	7,3	2,54
Hikyedeki hayallerin gerçeğe uygunluğu	97	59,1	57	34,8	10	6,1	2,53
Hikayenin konusunun çocuğu empatik olmaya yöneltebilmesi	87	53,0	70	42,7	7	4,3	2,49
İçerikte başkalarının duygu ve düşüncelerinin yansıtılabilmesi	161	98,2	2	1,2	1	0,6	2,98
Hikaye kahramanının başkalarını anlamaya çalışması	118	72,0	33	20,1	13	7,9	2,64
Kişilerin sürekliliğine dikkat edilmesi	164	100					3
Çocuk ile canlı-cansız arkadaşlığına yer verilmesi	21	12,8	14	8,5	129	78,7	1,34
Kitapta oyuncak paylaşımının bulunması	13	7,9	8	4,9	143	87,2	1,21
Kitapta yiyecek paylaşımının bulunması	11	6,7	3	1,8	150	91,5	1,15
Kitapta giyecek vb. paylaşımının bulunması			3	1,8	164	98,2	1,02

Hesaplamalarda 1-1,66 arası “hayır”, 1,67-2,32 arası “kısmen”, 2,33-3 arası “evet” anlamında kullanılmıştır.

* Kitapta birden fazla konunun olması ve olay örüntüsünün çocuk için karışık olması sorularının cevabı 1,01 ve 1,02 olarak bulunmuştur. Bu sonuç olumsuz değil olumlu ve uygundur.

Kitapların adı incelendiğinde % 100 konuyla uyumlu olduğu görülmektedir. Hikaye kitaplarının adına bakılarak konu anlaşılabilir ve kitap okunduğunda adı ile konu arasında uyum görülmektedir.

Hikaye kahramanları incelendiğinde ortalama 2,22 ile insan; 2,37 ile hayvan; 1,32 ile eşya; 1,24 ile bitki vd. (gök cisimleri gibi) sonuçlarına ulaşılmıştır. Küçük çocuklar kitaplarda, insanlar, hayvanlar, çiçekler, ağaçlar, makinalar gibi somut olay kahramanlarının başından geçen, masalımsı öğelerle süslenmiş olayları dinlemekten daha çok hoşlanırlar (Tür, Turla, 1999, s.44). Kahramanların seçimini genel olarak değerlendirildiğinde kısmen çocuğa uygunluk bulunmaktadır. Fakat bu uygunluk arttırılmalıdır.

Kitapta birden fazla konunun olması % 99,4 hayır, % 0,6 kısmen şeklindedir; 1,01 ortalama ile bu gayet iyi bir sonuçtur.

Hikaye cümlelerinin çocuğun dinlemesine uygunluğu incelendiğinde % 99,4 evet, % 0,6 hayır; hikaye dilinin yalın, açık ve anlaşılabilirliği incelendiğinde % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır sonucuyla karşılaşılmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar için yazılmış kitaplarda kısa ve yalın cümle yapıları kullanılmış olmalıdır (Oğuzkan, 1997; akt: Tür, Turla, 1999, s.45). Ortalamalar dikkate alındığında bu kriterle kitaplar arasında uygunluk bulunmaktadır.

Hikaye anlatımıyla nesnelere zihinde canlanabilirliği % 99,4 evet, % 0,6 hayır; olaylar ve nesnelere geçişleri arasında sıralamanın gerçeğe uygunluğu % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır şeklindedir.

Hikayedeki olayların gerçekleştirilebilmesi % 61,6 evet, % 31,1 kısmen, % 7,3 hayır; hikayedeki hayallerin gerçeğe uygunluğu % 59,1 evet, % 34,8 kısmen, % 6,1 hayır olarak bulunmuştur. Okul öncesi çocuğun hayal dünyasının çok geniş olduğu (ancak konuların verilmiş biçiminde somut düşünme özelliğinin de dikkate alınması ile) unutulmamalıdır; olayda hayal öğelerinin olması ya da olağan üstülükler çocuklar için ilgi çekicidir, ancak olağan üstülükler çocuğun hayal gücü sınırlarını da aşmamalıdır (Tür, Turla, 1999, s.42). Çocuklar gerçekte hayali ayırmada zorlanırlar; hayal ve gerçeğin dünyasına girip çıkarlar; bu onlar için esnek bir kapı aralığıdır. Çocuk kitaplarının yazarları bu yüzden onları birbirinden ayırmadan gerçek ve gerçek dışı sahneler, karakterler ve bölümler sunmada daha özgürdürler. Yani denebilir ki, ilkin çocuk için her şey gerçektir. Ancak daha sonra çocuk neyin düşünceden bağımsız bir şekilde gerçek olup, neyin sadece düşüncelerinde gerçek olduğunu ayırt etmeyi öğrenir (Pitcher, Lasher, Feinburg, Braun, 1974, s.59). İncelenen kitaplarla bu kriterler arasında kısmen bir uyum bulunmaktadır.

Hikayenin konusunun çocuğu empatik olmaya yöneltebilmesi % 53 evet, % 42,7 kısmen, % 4,3 hayır; içerikte başkalarının duygu ve düşüncelerinin yansıtılabilmesi % 98,2 evet, % 1,2 kısmen, % 0,6 hayır;

hikaye kahramanlarının başkalarını anlamaya çalışması % 72 evet, % 20,1 kısmen, % 7,9 hayır şeklindedir.

Olay örüntüsünün çocuk için karışık olması % 0,6 evet, % 0,6 kısmen, % 98,8 hayır bulunmuştur; buna göre genel olarak hikayelerdeki olay örüntüsü çocuğa uygundur.

Kişilerin sürekliliğine dikkat edilmesi % 100 bulunmuştur, okul öncesi dönem dikkate alındığında iyi bir sonuçtur.

Çocuk ile canlı-cansız arkadaşlığına yer verilmesi % 12,8 evet, % 8,5 kısmen, % 78,7 hayır sonucu okul öncesi döneme göre değerlendirildiğinde, kitaplar bu konuda yetersizdir, denilebilir.

Oyuncak paylaşımının bulunması % 7,9 evet, % 4,9 kısmen, % 87,2 hayır; yiyecek paylaşımının bulunması % 6,7 evet, % 1,8 kısmen, % 91,5 hayır; giyecek vb. paylaşımının bulunması % 1,8 kısmen, % 98,2 hayır şeklindedir. Hikaye kitapları paylaşımı destekleyebilme konusunda yetersiz görülmüştür.

Aşağıdaki tabloda duyuşsal gelişime ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. Duyuşsal Gelişime İlişkin Bulgular

Veriler	Evet		Kısmen		Hayır		Ortalama	
	N	%	N	%	N	%		
Hikayede heyecan verici öğelerin bulunması			7	4,3	157	95,7	1,04	*
Hikayede öfkeye yönlendirici öğelerin bulunması			2	1,2	162	98,8	1,01	*
Olay kahramanlarının öfkelerini kontrol edebilmesi	1	0,6	7	4,3	1	0,6	2	

Korkuya yönlendirici öğelerin bulunması	1	0,6	163	99,4	1,01	*	
Kaygıya yönlendirici öğelerin bulunması	1	0,6	163	99,4	1,01	*	
Kıskançlık öğesinin bulunması	4	2,4	1	0,6	159	97,0	1,05
Kardeş kıskançlığının bulunması	1	0,6	1	0,6	162	98,8	1,02
Anne-baba kıskançlığının bulunması	1	0,6			163	99,4	1,01
Arkadaş kıskançlığının bulunması	3	1,8	1	0,6	160	97,6	1,04
Olay kahramanlarının duygularını açıkça ifade edebilmesi	163	99,4			1	0,6	2,99
Olay kahramanlarının duygularını kontrol edebilmesi	44	26,8	112	68,3	8	4,9	2,22
Cesaret öğesinin bulunması	13	7,9	33	20,1	118	72,0	1,36
Cinsiyete ilişkin rollerin bulunması	12	7,3	7	4,3	145	88,4	1,19
Hikayenin çocuğun merak duygusuna hitap etmesi	163	99,4	1	0,6			2,99
Hikaye içinde çocuğun sorularına cevap bulunması	164	100					3

1-1,66 arası “hayır”, 1,67-2,32 arası “kısmen”, 2,33-3 arası “evet” anlamında kullanılmıştır.

* Hikayede heyecan verici öğelerin bulunması (öfke patlamalarına yol açan öğeler), hikayede öfkeye, korkuya ve kaygıya yönlendirici öğelerin bulunması sorularının cevapları 1,04, 1,01, 1,01 ve 1,01 olarak bulunmuştur. Bu sonuçların “hayır” çıkması kaynak kitaplardaki bilgiler dikkate alındığında olumlu ve uygun olarak kabul edilmektedir. Çocuğu üzen, karamsarlığa götüren, korkutan ya da sürekli kalıplaşmış olaylar içinde düşünmeye götüren olayların sergilenmemesi özellikle bu dönemdeki çocuklar için çok önemlidir (Tür, Turla, 1999, s.42). Özellikle küçük çocukların belirsiz ya da mutsuz

sonları sevmediği, kolay etkilendikleri için kurgusal dünyada olup bitenlere inanarak kendilerinin de mutsuz oldukları görüşü akla yakın kabul edilir (Erdoğan, 1999, s.44).

Hikayede heyecan verici öğelerin bulunması % 4,3 kısmen, % 95, 7 hayır; öfkeye yönlendirici öğelerin bulunması % 1,2 kısmen, % 98,8 hayır sonuçları genel olarak iyidir. İncelenen hikaye kitaplarının 9 tanesinde olay kahramanları öfkelenildiği ve olay kahramanlarının öfkelerini kısmen (ortalama 2) kontrol edebildiği görülmektedir.

Korkuya yönlendirici öğelerin bulunması % 0,6 kısmen, % 99,4 hayır; kaygıya yönlendirici öğelerin bulunması % 0,6 kısmen, % 99,4 hayır şeklinde olumsuz çıkması da oldukça iyidir.

Kıskançlık öğesinin bulunması % 2,4 evet, % 0,6 kısmen, % 97 hayır; kardeş kıskançlığının bulunması % 0,6 evet, % 0,6 kısmen, % 98,8 hayır; anne-baba kıskançlığının bulunması % 0,6 evet, % 99,4 hayır; arkadaş kıskançlığının bulunması % 1,8 evet, % 0,6 kısmen, % 97,6 hayır şeklindedir. Okul öncesi dönemde kıskançlığın oldukça yaygın olduğu dikkate alındığında, hikayelerde kıskançlık öğesine daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Olay kahramanlarının duygularını açıkça ifade edebilmesi % 99,4 evet, % 0,6 hayır; olay kahramanlarının duygularını kontrol edebilmesi % 26,8 evet, % 68,3 kısmen, % 4,9 hayır bulunmuştur.

Cesaret ögesinin bulunması % 7,9 evet, % 20,1 kısmen, % 72 hayır şeklindedir.

Cinsiyete ilişkin rollerin bulunması incelendiğinde % 7,3 evet, % 4,3 kısmen, % 88,4 hayır bulunmuştur. Hikaye kitaplarında cinsiyete ilişkin olarak annelik-babalık, hamilelik (kardeş sahibi olma) kavramlarının işlendiği görülmüştür.

Hikayenin çocuğun merak duygusuna hitap etmesi % 99,4 evet, % 0,6 kısmen; hikaye içinde çocuğun sorularına cevap bulunması % 100 çıkmıştır. Kitaplar çocuğun merak duygusuna hitap edebilmekte ve çocuklar kitaplar içinde sorularına yanıt bulabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda psikomotor gelişime ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5. Psikomotor Gelişime İlişkin Bulgular

Maddeler	Veriler	Evet		Kısmen		Hayır		Ortalama
		N	%	N	%	N	%	
Hikaye çocuğun sık sık ara verme ihtiyacına uygunluğu		162	98,8	2	1,2			2,99
Kitabın şekil özelliklerinin psikomotor gelişimi desteklemesi		6	3,7	55	33,5	103	62,8	1,41
Hikaye kahramanlarının aktif olması		164	100					3
Dış fırçalama alışkanlığının bulunması		3	1,8			161	98,2	1,04
El yıkama alışkanlığının bulunması		7	4,3	1	0,6	156	95,1	1,09
Ayak yıkama alışkanlığının bulunması				1	0,6	163	99,4	1,01
Banyo yapma alışkanlığının bulunması		4	2,4	1	0,6	159	97,0	1,05
El tercihinin işlenmesi						164	100	1
Temizlik alışkanlığının bulunması		19	11,6	8	4,9	137	83,5	1,28

Uyku alışkanlığının bulunması	33	20,1	11	6,7	120	73,2	1,47
Yemek yeme alışkanlığının bulunması	29	17,7	38	23,2	97	59,1	1,59

Hikayenin çocuğun sık sık ara verme ihtiyacına uygunluğu % 98,2 evet, % 1,2 kısmen bulunmuştur.

Kitabın şekil özelliklerinin psikomotor gelişimi desteklemesi % 3,7 evet, % 33,5 kısmen, % 62,8 hayır çıkmıştır. Bu sonuca göre okul öncesi hikaye kitaplarının psikomotor gelişimi destekleyecek şekilde olması için çalışmalar yapılmalıdır.

Hikaye kahramanlarının aktif olması % 100 bulunmuştur. Okul öncesi çocuklar son derece aktiftir (Bacanlı, 2003, s.102); bu bilgiyle kitaplar arasında uyum vardır.

Diş fırçalama alışkanlığının bulunması % 1,8 evet, % 98,2 hayır; el yıkama alışkanlığının bulunması % 4,3 evet, % 0,6 kısmen, % 95,1 hayır; ayak yıkama alışkanlığının bulunması % 0,6 kısmen, % 99,4 hayır; banyo yapma alışkanlığının bulunması % 2,4 evet, % 0,6 kısmen, % 97 hayır; giysi temizliğinin bulunması % 1,8 evet, % 1,2 kısmen, % 97 hayır çıkmıştır. Okul öncesi dönem içinde kazandırılması gereken öz bakım becerileri açısından değerlendirildiğinde hikaye kitapları çok yetersizdir.

El tercihinin işlenmesi incelendiğinde % 100 hayır cevabına ulaşılmıştır. Hikaye kitapların el tercihine (sol-sağ) yer verilmediği görülmüştür.

Kitapta temel alışkanlıkların bulunması % 5,5 evet, % 47 kısmen, % 47,6 hayır; temizlik alışkanlığının bulunması % 11,6 evet, % 4,9 kısmen, % 83,9 hayır; uyku alışkanlığının bulunması % 20,1 evet, % 6,7 kısmen, % 73,2 hayır; yemek yeme alışkanlığının bulunması % 17,7 evet, % 23,2 kısmen, % 59,1 hayır sonuçlarına ulaşılmıştır. Temel alışkanlıkların kazandırılması için en önemli dönem olan okul öncesi hikaye kitaplarının bu konuda da oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda kavramlara ilişkin bulgular bulunmaktadır.

Tablo 6. Kavramlara İlişkin Bulgular

Maddeler	Veriler	Evet		Kısmen		Hayır		Ortalama
		N	%	N	%	N	%	
Yardım kavramının bulunması		54	32,9	15	9,1	95	57,9	1,75
Dürüstlük kavramının bulunması		2	1,2	2	1,2	160	97,6	1,04
İyi-kötü kavramının bulunması		1	0,6	1	0,6	162	98,8	1,02
Doğru-yanlış kavramının bulunması		3	1,8	15	9,1	146	89,0	1,13
Sevgi kavramının bulunması		55	33,5	19	11,6	90	54,9	1,79
İşbirliği kavramının kitapta bulunması		20	12,2	18	11,0	126	76,8	1,35
Dayanışma kavramının kitapta bulunması		22	13,4	16	9,8	126	76,8	1,37
Arkadaş ve arkadaşlık ilişkilerinin bulunması		84	51,2	25	15,2	55	33,5	2,18
Aile kavramının bulunması		61	37,2	28	17,1	75	45,7	1,91
Çalışkanlık kavramının bulunması		9	5,5	11	6,7	144	87,8	1,18
Girişimcilik kavramının bulunması		16	9,8	31	18,9	117	71,3	1,38

Yardım kavramının bulunması % 32,9 evet, % 9,1 kısmen, % 57,9 hayır; dürüstlük kavramının bulunması % 1,2 evet, % 1,2 kısmen, % 97,6 hayır; iyi-kötü kavramının bulunması % 0,6 evet, % 0,6 kısmen, % 98,8 hayır; doğru-yanlış kavramının bulunması % 1,8 evet, % 9,1 kısmen, % 89 hayır; sevgi kavramının bulunması % 33,5 evet, % 11,6 kısmen, % 54,9 hayır; işbirliği kavramının bulunması % 12,2 evet, % 11 kısmen, % 76,8 hayır; dayanışma kavramının bulunması % 13,4 evet, % 9,8 kısmen, % 76,8 hayır bulunmuştur.

Arkadaş ve arkadaşlık ilişkilerinin bulunması % 51,2 evet, % 15,2 kısmen, % 33,5 hayır; aile kavramının bulunması % 37,2 evet, % 17,1 kısmen, % 45,7 hayır şeklindedir.

Çalışkanlık kavramının bulunması % 5,5 evet, % 6,7 kısmen, % 87,8 hayır; girişimcilik kavramının bulunması % 9,8 evet, % 18,9 kısmen, % 71,3 hayır şeklindedir.

Hikaye kitapları kavramlar açısından değerlendirildiğinde bu konuda çalışma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

164 okul öncesi hikaye kitabı okunurken formda yer almayan bazı bulgulara da ulaşılmıştır. 5 kitapta “kitap okuma” alışkanlığı özendirilmektedir. 20 kitapta “hatayı fark etme, hayatı anlama” işlenmiş, bu kitapların 10 tanesinde fark edilen hata sonucunda “özür dileme”ye yer verildiği görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

İncelenen kaynaklar ışığında ve uzmanlara danışılarak hazırlanan değerlendirme formuyla ulaşılan bulgular yorumlandığında; 1995-2002 yılları arasında yayımlanan telif okul öncesi hikaye kitaplarının biçimsel analiz ortalamaları 2,09- 2,98 (“kısmen” ile “evet”) arasında bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, önceki yıllarda yapılan araştırma ve yayınların çocuk kitaplarının biçimsel özelliklerinin gelişmesine katkı sağladığı belirtilebilir. Biraz daha dikkat edilirse kitapların biçimsel özellikleri konusunda tam anlamıyla istenilen düzeye ulaşılacaktır.

Okul öncesi hikaye kitaplarının bilişsel gelişime uygunluğu incelendiğinde ortalamalar 1,01-3 arasında değişmektedir. Ortalamaların bir kısmının 1’e yakın çıkması sonucun olumlu olduğunu göstermektedir (kitapta birden fazla konunun olması 1,01 gibi). Bulguların çoğunluğu bilişsel gelişimi destekler şekilde çıkmıştır. Kavramların incelendiği kısım dikkate alındığında ortalamalar 1,02-1,75 arasında değişmektedir. Kavramlarda, en yüksek ortalama 1,79 “sevgi” ve 1,75 “yardım” kavramının bulunmasıdır, diğer kavramların ortalamaları 1,02-1,37 arasındadır (dürüstlük, iyi-kötü, doğru-yanlış, işbirliği, dayanışma, paylaşım). Hikayelerdeki kavram gelişimini destekleyen öğelerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Okul öncesi hikaye kitaplarının duyuşsal gelişimi desteklemesi incelendiğinde ortalamalar 1,01-3 arasında değişmektedir. Bu kısımda da bazı

ortalamaların 1,01 bulunmuş olması oldukça iyidir (korkuya ve kaygıya yönlendirici öğelerin bulunması 1,01 gibi). Bulgular içinde en yüksek sonuçlar, hikaye içinde çocuğun sorularına cevap bulması 3; olay kahramanlarının duygularını açıkça ifade edebilmesi ve hikayenin çocuğun merak duygusuna hitap etmesi 2,99 şeklindedir. Duyuşsal gelişimi destekleme adına, hikayelerde dönemle ilgili kavramların yer almasına dikkat edilmesi yerinde olacaktır.

Okul öncesi hikaye kitaplarının psikomotor gelişimi desteklemesi incelendiğinde de ortalamalar 1,01-3 arasında dağılım göstermektedir. Bu bölümde hikayenin çocuğun sık ara verme ihtiyacına uygunluğu 2,99 ve hikaye kahramanlarının aktif olması 3 olmak üzere en yüksek değerdir. Diğer değerler ise oldukça düşüktür. Temel alışkanlıkların ve özbakım becerilerinin kazandırılması için en önemli dönemin okul öncesi dönem olduğu bilinmektedir. Bilgiler ışığında hikaye kitaplarının psikomotor gelişimi desteklemesinin “kısmen” olduğu bulunmuştur.

Araştırma sonunda, bulgulara ve gelişim özelliklerine göre hikaye kitaplarının desteklenmesine dikkat edilirse daha kaliteli okul öncesi hikaye kitaplarının ortaya koyulacağı, üretileceği düşünülmektedir. Araştırma sonunda elde edilen verilerin, bu konuyla ilgilenenlere yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen veriler ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

Çocuk edebiyatı, çocuk yayınları alanında çalışacak olanlara rehberlik yapacak bir uzman heyeti oluşturulmalı; bunun için çocuk edebiyatı enstitüsü vb. kurulmalıdır.

Yeni ve istenen türde çocuk edebiyatı ürünlerinin oluşması için yayınevleri ve ilgili bakanlıklar yazarlara açık yarışmalar düzenlemeli, bu yarışmalarda belli temalar öne çıkarılmalıdır. Böylece kitaplarda çocuklara gerekli olan konuların işlenmesi sağlanmalıdır.

Yayınevleri çocukların ihtiyaç ve beklentilerini dikkate almalıdır.

Yayınevleri satın alınabilir fiyatla kitap üretmeye çalışmalıdırlar.

Yayınevleriyle konunun uzmanları; kitapların seçiminde, hangi temalara öncelik verilmesi gerektiği konusunda işbirliği ve iletişim içinde olmalıdırlar.

Anne-baba, öğretmenler ve yayınevleri çocuk edebiyatı ve gelişimi konusunda bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akman, Berrin. **Anaokuluna Devam Eden 40-69 Aylık Çocukların Kavram Gelişimlerinde, Kavram Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1995.
- Alpay, Meral. **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1984.
- **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1985.
- **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1987.
- Ataç, Füsün. **İnsan Yaşamında Psikolojik Gelişim**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1991.
- Bacanlı, Hasan. **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- Caferoğlu, Canan Şener. **Anaokuluna Devam Eden 3-4-5 Yaş Çocuklarının Renk ve Büyüklük Kavramlarının Kavram Bilgisi ve Sözel İfade Yönünden Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1991.
- Cantekinler ve diğerleri, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesini Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 1996.
- Ciravoğlu, Öner. **Çocuk Edebiyatı**, Esin Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Cüceloğlu, Doğan. **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

Çokum, Sevinç. **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1988.

Dodson, Fithugh. **Çocuğunuzu Tanıyor musunuz?**, Denge Yayınları,
İstanbul, 1995.

_____. **Baba Gibi Yar Olmaz**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997.

Erdoğan, Fatih. **Türkiye’de 1996-1998 Yılları Arasında Yayımlanmış
Çocuk Kitaplarının İçerik Analizi**, Binbir Kitap, Mavibulut Yayınları,
İstanbul, 1999.

Ersoy, Osman. **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları,
İstanbul, 1986.

Gitmez, Ali Sadi. 0-5 Yaşlarında Zihinsel Gelişme, Verso Yayıncılık, 1989.

Gökşen, Enver Naci. **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatı**, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1985.

Gönen, Mübeccel. **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları,
İstanbul, 1986.

----- . **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987.

----- . **Anaokuluna Giden Dört-Beş Yaş Çocuklarına Resimli
Kitaplarla Yapılan Eğitimin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi** ,
Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora
Tezi, Ankara, 1988.

Güleryüz, Hasan. **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, Pegema Yayıncılık, Ankara,
2002.

- Gürkan, Tanju. **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1991.
- **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1992.
- **Ya-Pa Okul Öncesi Eğitim Semineri**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1993.
- Huck, Charlotte S., Hickman, Janet, Hepler, Susan. Picture Boks, Chapter Five: 193, **Children's Literature in The Elementary School**, Hardcover Textbook, 1996.
- Jersild, A.T., Günçe, Gülseren. **Çocuk Psikolojisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976.
- Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**, Alkım, Ankara, 1995.
- Kıbrıs, İbrahim. **Uygulamalı Çocuk Edebiyatı**, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2002.
- Kılıççı, Yedigâr. **Okulda Ruh Sağlığı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Kocabaş, İlknur. **Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme**, Hacettepe Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.
- Morgan, J.J.B., Cole, N. **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi**, M.E.B., İstanbul, 2001.
- Oğuzkan, A.Ferhan. **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Öz, İlkim. **Çocuğun Gelişim Dönemleri**, Kök Yayıncılık, Ankara, 1997.

- Özer, Dilara Sevimay, Özer, M. Kamil. **Çocuklarda Motor Gelişim**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.
- Pearce, John. **Çocuklarda Büyüme ve Gelişme**, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1996.
- Pitcher, Lasher, Feinburg, Braun, **Helping Young Children Learn**, Charlese Merrill Publishing Company, Colombus, Ohio, 1974.
- Pulat, Ali, **Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Bu Kavram Etrafında Yapılan Tartışmalar**, Sosyal Bilimler Dergisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1999, ss. 173-193.
- Russell, David L. **Literature For Children**, Longman, 1997.
- Sargın, Nurten, Tor, Hacer. Türk ve Batı Kültürlerinde 3 -6 Yaş Çocukları İçin Yazılmış Masallarda İşlenen Cinsel Öğeler Üzerine Bir Araştırma, **Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Bildirisi**, Ankara, 2002.
- Senemoğlu, Nuray. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, H.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara, 1997.
- Sever, Sedat. **Çocuk ve Edebiyat**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Şimşek, Tacettin. **Çocuk Edebiyatı**, Rengarenk Yayınları, Ankara, 2002.
- Şirin, Mustafa Ruhi. **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- T.D.K. Türkçe Sözlük**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tür, Gülseren, Turla, Ayşe. **Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul, 1999.

Tür, Gülseren, Canbolat, Bilge. **Okul Öncesi Dönemde Çocuk Kitapları**,

Gazi Üniversitesi M. E. F.Lisans Programı, Ankara, 1982.

Üre, Arı, Şahin-Seçer, **Çocukta Duygusal Gelişim**, S.Ü. Mesleki Eğitim

Fakültesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya, 2001.

Yalçın, Alemdar, Aytaş, Gıyasettin. **Çocuk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları,

Ankara, 2002.

Yavuzer, Haluk. **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.

----- **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Yılmaz, Nahide. **Anaokulu Öğretmeninin El Kitabı**, Ya-Pa Yayınları,

İstanbul.

Yörükoğlu, Atalay. **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1996.

<http://www.hvla.org/news/archives/cbc.htm> (The Children's Book Committee:

A Panel Discussion Of 'Best Book' Selection Criteria).

http://www.tse.gov.tr/Turkish/Abone/Standard_Ara.asp?sira=1&durum=G

Örneklem Grubunu Oluşturan Kitap Listesi

Kitap Adı	Yazar	Çizer	Yayınevi	Yıl	Sayfa Sayısı	Ağırlık(g)
Anneme Neler Oluyor	Özlem Mumcuoğlu	Huban Korman	Mavibulut	1995	22	50
Gırrr	Fatih Erdoğan	Fatih Erdoğan	Mavibulut	2001	31	47
Hani Eğlenceli Bir Şeyler Yapıcaktık?	Leyla Sakpınar	Leyla Sakpınar	Mavibulut	1998	31	63
Babam ve Ben	Leyla Sakpınar	Leyla Sakpınar	Mavibulut	1995	20	42
Dedem ve Ben	Leyla Sakpınar	Leyla Sakpınar	Mavibulut	1995	20	42
Uç Uç Böcecik	Perihan Karayel	Perihan Karayel	Mavibulut	2001	16	66
Ninemini Terliği	Perihan Karayel	Perihan Karayel	Mavibulut	2000	11	62
Bir Kış Macerası	Perihan Karayel	Perihan Karayel	Mavibulut	2002	15	66
Yıldedenin Dört Kızı	Perihan Karayel	Perihan Karayel	Mavibulut	1997	11	66
Renklerini Kaybeden Kelebek	Perihan Karayel	Perihan Karayel	Mavibulut	2000	15	75
Nil Soru Soruyor	Seza Aksoy	Ümit Ögmel	Mavibulut	1998	15	82
Küçük Beyaz Bulut	Serpil Ural	Serpil Ural	Mavibulut	1997	11	70
Etekleri Zil Çalan Kız	Nilgün Mete Aydağül	Melek Öndün	Mavibulut	1998	10	61
Kırmızı Uçurtma	Erdal Ateş	İlknur Dedoğlu	Yurtrenkleri	2000	29	283
Mavi Kelebek	Erdal Ateş	İlknur Dedoğlu	Yurtrenkleri	2000	23	318
Hüzünlü Kağıt Cıvıv	Üzeyir Gündüz	Ahmet Yozgat	MEB	2001	40	106
Süslü	Belma Tuğrul	Ümit Ögmel/Ülkü Ovat	MEB	2000	19	484
Ay	Asuman Baybaş	Nilgün Bayraktaroğlu	Kök	1996	16	78
Ayşe'nin Kitabı	Hafize Özcan	Memduh Kuzay	Kök	1996	16	72
Aysu'nun Rüyası	Ayşe Bumin	Şükran Kırıcı	Kök	1996	16	76
Uyku Ağacı	Seza Aksoy	Ümit Ögmel	Kök	1996	46	172
Cabula Mabula	Serpil Ural	Serpil Ural	Kök	1996	15	69
Oyuncu Bulut	Nural Birden	Nural Birden	Kök	1998	14	61
Aydedeyi Saklayan Çocuk	Özdilek Erdem	Sait Munzur	Kök	1997	15	73
Limon Kız	Semra Çıkrıkçı	Şükran Kırıcı	Kök	1995	24	93
Aya Tutkun Uçurtma	Gülçin Alpöge	Esin Ersin	Kök	1995	21	95
Bir Veli Bir De Eşeği	Erdal Akay	Emine Bora	Kök	1995	35	128
Şıp Şıp İle Tıp Tıp	Gülçin Alpöge	Esin Ersin	Kök	1995	32	117
Begüm'ün Köpeği Olmalı Mı?	Ayşe Bumin	Şükran Sel	Kök	1996	36	124
Elma Kelebeği	Handan Derya	Ayşe İnan	Kök	2002	14	73
Elma Ağacı İle Süs Ağacı	Hüseyin Güney	Memduh Kuzay	Kök	1996	16	74
Kırmızıyı Yiyebilir Miyim?	Ülkü Ovat	Ümit Ögmel	Kök	1997	21	117
Aktop İle Kirtop Sirkte	Ayşin Bumin	Ayşin Bumin	Kök	1995	16	74
Sabiha	Serpil Ural	Serpil Ural	Kök	2002	28	97
Havada Neler Olmuş?	Ayşe Bumin	Nilgün Bayraktaroğlu	Kök	1995	30	120
Ormanda Neler Olmuş?	Ayşe Bumin	Nilgün Bayraktaroğlu	Kök	1995	29	120
Ah Bir Büyüsem	Serap Kurbanoglu	İlknur Dedoğlu	Kök	1996	15	71
Ben Bir Çizgiyim	Ümit Ögmel	Ümit Ögmel	Kök	1996	32	113
Kara Kedi Güzel Kedi	Hakkı Engin Giderer	Hakkı Engin Giderer	Kök	1998	23	106
Kırmızı Şapkalı Kız Arkadaş Arıyor	Hakkı Engin Giderer	Hakkı Engin Giderer	Kök	1998	16	84
Can Ve Uzaylı Arkadaşları	Şükran Oğuzkan	Ülkü Ovat/Ümit Ögmel	Kök	1998	26	262
Küçük Ekin	Ülkü Ovat/Ümit Ögmel	Ülkü Ovat	Kök	1998	22	255
Kırmızı Düğmenin Düşü	Ümit Ögmel	Ümit Ögmel	Kök	1998	28	269
Sadece Mor Rengi Seven Kral	İsmail Kaya	İsmail Kaya	Kök	1998	32	469
Kınalı	İsmail Kaya	İsmail Kaya	Kök	1997	25	422

Uçmak İsteyen Kaplumbağa	İsmail Kaya	İsmail Kaya	Kök	1997	27	432
Küçük Karganın Bir Günü	İsmail Kaya	İsmail Kaya	Kök	1997	29	417
Tonton Dede Ve Hayvanları	Dilara Özer	Nazan Erkman	Ya-Pa		16	54
Kitaplar Neden Ağlar?	Dilara Özer	Nazan Erkman	Ya-Pa		16	54
Depremde Ne Yapalım Ne Yapalım?	Banu Özkan	Oğuz Demir	Ya-Pa	2002	14	60
Akıllı Kaplumbağa	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	56
Tavşan	Aziz Sivaslıoğlu	Öznur Kalender	Ya-Pa	2002	16	55
Bir Kış Günü	Aziz Sivaslıoğlu	Öznur Kalender	Ya-Pa	2002	16	56
Tilki Milki	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	55
Aydedeyi Çalmışlar	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	56
Sevgi Ormanı	Aziz Sivaslıoğlu	Öznur Kalender	Ya-Pa	2002	16	55
Nisan Bir	Aziz Sivaslıoğlu	Öznur Kalender	Ya-Pa	2002	16	56
Çocuklar Da Yapabilir	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	56
Kara Karga	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	56
Kahraman Fil	Aziz Sivaslıoğlu	İlknur Ercan Koldaş	Ya-Pa	2002	16	56
Uykuyu Sevmeyen Mumu	Mehveş Oltulu	Oğuz Demir	Ya-Pa	2002	16	60
Mumu Dış Fırçalıyor	Mehveş Oltulu	Oğuz Demir	Ya-Pa	2002	16	59
Yemek Yemeyen Mumu	Mehveş Oltulu	Oğuz Demir	Ya-Pa	2002	16	59
Yağmurun Şarkısı	Mehveş Oltulu	Oğuz Demir	Ya-Pa	2002	16	59
Pıtırıcık Çiftlikte	Meltem Çelebioğlu	İlknur Koldaş	Zambak		8	134
Pıtırıcık Gökyüzünde	Meltem Çelebioğlu	İlknur Koldaş	Zambak		7	134
Pıtırıcık Tarlada	Meltem Çelebioğlu	İlknur Koldaş	Zambak		7	138
Pıtırıcık Ormanda	Meltem Çelebioğlu	İlknur Koldaş	Zambak		7	134
Pıtırıcık Tatilde	Meltem Çelebioğlu	İlknur Koldaş	Zambak		7	133
Sirkteki Şekiller	Nurefşan Çağlaroğlu	İlknur Ercan Koldaş	Zambak		16	126
Renkli Kar	Nurefşan Çağlaroğlu	İlknur Ercan Koldaş	Zambak		16	125
Hayal Füzesi	Nurefşan Çağlaroğlu	İlknur Ercan Koldaş	Zambak		16	125
Zıt Kavramlar Ülkesi	Nurefşan Çağlaroğlu	İlknur Ercan Koldaş	Zambak		16	126
Mumi Güneşi Arıyor	Ercan Dinçer	Bülent Benli/Ercan Dinçer	Zambak		16	85
Mumi Yardımlaşıyor	Ercan Dinçer	Bülent Benli/Ercan Dinçer	Zambak		16	85
Mumi Resim Yapıyor	Ercan Dinçer	Bülent Benli/Ercan Dinçer	Zambak		16	85
Mumi Özur Diliyor	Ercan Dinçer	Bülent Benli/Ercan Dinçer	Zambak		16	85
Yavru Fil	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	102
Çevreci Kanguru	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	104
Orman Parkı	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	101
Karga Gagış	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	101
Pofuduk Tavşan	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	122
İğne Satan Kirpi	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	122
Doktor Arı Cimcime	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	123
Zıpzip Kanguru	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	121
Tintin Kaplumbağa	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	122
Meraklı Ceylan	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	101
Bülbül Ciciş	Nurefşan Çağlaroğlu	Orhan Akcan/Raif Gökkuş	Zambak		16	101
Arkadaşım Olur musun?	Adnan Çakmakçioğlu	Bora Özen	Bu	1998	14	38
Mavi Kuşun Şarkısı	Adnan Çakmakçioğlu	Bora Özen	Bu	1998	14	38
Sarı Keçiği Gördünüz mü?	Adnan Çakmakçioğlu	Bora Özen	Bu	1998	14	39
Uç Uç Balon	Adnan Çakmakçioğlu	Bora Özen	Bu	1998	14	39
Denizi Satıyorum	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbiyik	Bu	2000	14	46
Meraklı Tavşanya	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbiyik	Bu	2000	14	47

Yağmurda Banyo	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	47
Kırlangıç Ev Arıyor	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	47
Cemil Kaval Çalıyor	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	47
Yaralı Serçe	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	46
Ağaçların En Yalnızı	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	47
Çılgın Martı	Adnan Çakmakçioğlu	Hicran Akbıyık	Bu	2000	14	46
Yıldızlar Yalnız Değildir	Adnan Çakmakçioğlu	Selen Coşkun	Bu	1998	12	72
Annem Öyle Söylüyor	Necdet Neydim	Deniz Akyol	Bu	1998	12	73
Üç Arkadaş	Adnan Çakmakçioğlu	Cem Kara	Bu	1998	12	73
Düşler Teknesi	Necdet Neydim	Volkan Lale	Bu	1998	12	73
Denizi Özleyen Sandal	Adnan Çakmakçioğlu	Mehtap Kaya	Bu	1998	12	73
Ponpon	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	60
Küçük Sandal	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Tintin	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Vakvak	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Metin ve Sincap	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Pofpof	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	60
Çomak	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Bulut Kardeş	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	55
Yaramaz Kayık	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	60
Hophop	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	59
İki Arkadaş	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	59
Keçi	Adnan Çakmakçioğlu	Faruk Kutlu	Bu	2002	15	59
Çiçekçi Nine	Adnan Çakmakçioğlu	Boraz Özen	Bu	1998	14	38
Ben Kirli miyim?	Aygören Dirim	Beril Halis	Esin	2002	12	49
Ben Bir Kuş Olsaydım	Oya Ferzan Günal	Oya Ferzan Günal	Esin	2002	24	100
Ben Bir KediciK Olsaydım	Oya Ferzan Günal	Oya Ferzan Günal	Esin	2002	24	101
Ben Bir Balık Olsaydım	Oya Ferzan Günal	Oya Ferzan Günal	Esin	2002	24	100
Çiftlikte Yaz Tatili	Aygören Dirim	Yüksel Akman	Esin	1997	8	35
Canı Sıkılan Papağan	Aygören Dirim	Oğuz Demir	Esin	2002	8	35
Küçük Kaplumbağa	Aygören Dirim	Oğuz Demir	Esin	1996	8	32
Yalnız Leylek	Aygören Dirim	Oğuz Demir	Esin	2002	8	35
Ali'nin Uçak Yolculuğu	Aygören Dirim	Oğuz Demir	Esin	2002	8	35
Kafesteki Kuşlar	Aygören Dirim	Ayşen Erte	Esin	1999	8	35
Okulu Seviyorum	Aygören Dirim	Bora Özen	Esin	2002	8	35
Düğmecik	Sevim Eytemez	Ayşen Erte	Esin		8	39
Kardan Adam Nerede	Aygören Dirim	Yüksel Akman	Esin	2002	8	34
Meraklı Küçük Kuzu	Aygören Dirim	Aygören Dirim	Esin	1999	8	30
Kuyruksuz Tilki	Aygören Dirim	Yakman Çizgi Stüdyosu	Esin	2002	8	35
Bir Günün Öyküsü	Aygören Dirim		Esin	1999	8	28
Gülibik	Nuran Madi	Eylem Koçyiğit	Esin	1999	8	34
Kardeşim ve Ben	Aygören Dirim	Nazan Erkmen	Esin	2002	8	36
Minik Kara Kedi	Gülsüm Yıldır	Hatice Kahveci	Esin		8	38
Boynuzlu Akkoyun	İlhami Fındıkçı	Hatice Kahveci	Esin		8	39
Kuş Kalpli Kız	Günel Altıntaş	Ezgi İnceer	Esin		8	39
Sürpriz Yumurtalar	Aygören Dirim	Hatice Kahveci	Esin	2001	16	62
Küçük Ayının Küçük Dostu	Aygören Dirim	İlknur Ercan	Esin	2001	16	59
Tilkinin Yalanı	Aygören Dirim	Osman Yazıcı	Esin	2001	16	59
Uzun Kuyruklu Tavşan	Aygören Dirim	Alaattin Barışkan	Esin	2001	16	63

Tavşanın Oyunu	Aygören Dirim	Nazan Erkmen	Esin	2001	16	59
Ben Nereden Geldim?	Aygören Dirim	Nazan Erkmen	Esin	2001	16	59
Kurnaz Tilki	Mehmet Gün	Mehmet Gün	Esin	2001	14	56
Palyaço Cici	Aygören Dirim	Eylem Koçyiğit	Esin	1999	16	61
Kaya İle Sinan Yunuslarla	Nuran Turan	Nazan Erkmen	Esin		19	93
Kurnaz Papatya	Aygören Dirim	Hatice Kahveci	Esin	1999	16	61
Zipzip Kurbağa	Yılmaz Yeşildağ	Hatice Kahveci	Esin	1998	16	62
Sahipsiz Köpek	Aygören Dirim	Ezgi İnceer	Esin	1998	16	58
Kafesteki Yavru Kuş	Yılmaz Yeşildağ	Hatice Kahveci	Esin	1998	16	62
Nisan Biiir!	Yılmaz Yeşildağ	İlknur Ercan	Esin	1998	16	62
Anneler ve Yavruları	Yılmaz Yeşildağ	Osman Yazıcı	Esin	1998	16	62
Uçmayı Öğrenen Serçe	Aygören Dirim	Alaattin Barışkan	Esin	1999	16	60
Kediler Yaz Okulu	Nuran Turan	Nazan Erkmen	Esin	2000	14	84
Pufi Karanlıktan Korkuyor	Aygören Dirim	Nazan Erkmen	Esin	2001	11	67
Renklerin Öyküsü	Aygören Dirim	Hatice Kahveci	Esin	1999	61	80
Bu Ayakkabılar Senin mi?	Bora Özen	Bora Özen	Esin	2002	16	61
Selin'in Uzaylı Arkadaşları	Bora Özen	Bora Özen	Esin	2002	16	62
Beş Akıllı Kardeş	Yılmaz Yeşildağ	Hatice Kahveci	Esin	1998	15	62
Pembe Bulut	Yüksel Altınay	Ayşen Erte	Esin	1999	8	34
Mutlu Çocuk	Aygören Dirim	Ayşen Erte	Esin	1999	8	36
Mevsimleri Seçelim	Ülker Köksal	Hatice Kahveci	Esin	1999	15	61

DEĞERLENDİRME FORMU
KİTABIN KÜNYESİ

Kitabın adı:

Yazarın adı-soyadı:

Hazırlayan:

Resimleyen:

Yayınevi:

Basıldığı yer ve yılı:

Sayfa sayısı:

Ağırlık:

Biçimsel Analiz

Biçimsel Analiz	Evet N %	Hayır N %	Kısmen N %
Resimleme çocuğa uygun mu?			
Resimler metne uygun ve tutarlı mı?			
Renklendirme çocuğa uygun mu?			
Kullanılan malzeme (kağıt) çocuğa uygun mu?			
Kitap kapağı ve cildi çocuğa uygun mu?			
Kitabın boyutu çocuğa uygun mu?			
Punto çocuğa uygun mu?			
Mizampaj çocuğa uygun mu?			
Kapak dizaynı kitabın konusunu ifade ediyor mu?			
Metin ve resimler uyum içinde mi?			
Sayfa sayısı çocuğa uygun mu?			

İçerik Analizi

Bilişsel Gelişime İlişkin Sorular

İçerik Analizi	Evet N %	Hayır N %	Kismen N %
Kitabın adıyla konu arasında anlamlı bir bağlantı var mı?			
Kitaptaki kahramanlar insan mı?			
Kitaptaki kahramanlar hayvan mı?			
Kitaptaki kahramanlar eşya mı?			
Kitapta birden fazla konuya yer verilmiş mi?			
Hikayenin cümleleri çocuğun dinlemesine uygun uzunlukta mı?			
Hikayenin dili yalın, açık ve anlaşılır mı?			
Hikaye anlatımıyla nesnelere zihinde canlandırılabilir mi?			
Olaylar ve nesnelere geçişleri arasındaki sıralama gerçeğe, mantığa uygun mu?			
Olaylar gerçekleştirilebilir mi?			
Hikayedeki hayaller gerçeğe uygun mu?			
Hikayedeki konu çocuğu empatik olmaya yönlendiriyor mu?			
İçerikte başkalarının duygu ve düşünceleri yeterince yansıtılıyor mu?			
Hikaye kahramanı başkalarını anlamaya çalışıyor mu?			
Hikaye çocuk için dinlemeyi engelleyecek uzunlukta mı?			
Hikaye çocuğun dinlemesini kolaylaştıracak şekilde mi?			
Hikayede olay örgüsü çocuk için karışık mı?			
Hikayede kişilerin sürekliliğine dikkat ediliyor mu?			
Hikayede çocuk ile canlı-cansız arkadaşlığına yer verilmiş mi?			
Kitapta oyuncak paylaşımına yer verilmiş mi?			
Kitapta yiyecek paylaşımına yer verilmiş mi?			
Kitapta giyecek vb. paylaşımına yer verilmiş mi?			
Diğer (Kahramanlar bitki vd. mi?)			

Duyuşsal Gelişime İlişkin Sorular

Hikayede heyecan verici yaşantılar var mı?			
Hikayede öfkeye yönlendirici öğeler var mı?			
Olay kahramanları öfkelerini kontrol edebiliyor mu?			
Hikayede korkuya yönlendirici öğeler var mı?			
Hikayede kaygıya yönlendirici öğeler var mı?			
Hikayede kıskançlık öğesi işlenmiş mi?			
Kardeş kıskançlığına yer verilmiş mi?			
Anne-baba kıskançlığına yer verilmiş mi?			
Arkadaş kıskançlığına yer verilmiş mi?			
Olay kahramanı duygularını açıkça ifade edebiliyor mu?			

Olay kahramanları duygularını kontrol edebiliyor mu?			
Cesaret ögesi hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Cinsiyete ilişkin rollere yer verilmiş mi?			
Hikaye çocuğun merak duygusuna hitap ediyor mu?			
Hikaye içinde çocuğun çeşitli sorularına uygun cevap verme var mı?			

Psikomotor Gelişme İlişkin Sorular

Hikaye çocuğun sık sık ara verme ihtiyacına uygun mu?			
Kitabın şekil özellikleri psikomotor gelişimi destekliyor mu?			
Hikaye kahramanları aktif mi?			
Kitapta diş fırçalama alışkanlığına yer verilmiş mi?			
El yıkama alışkanlığına yer verilmiş mi?			
Ayak yıkama alışkanlığına yer verilmiş mi?			
Banyo yapma hikayede yer alıyor mu?			
Giysi temizliği hikayede yer alıyor mu?			
El tercihi (sol-sağ el) hikaye kahramanlarında işleniyor mu?			
Kitapta temel alışkanlıklara yer verilmiş mi?			
Temizlik alışkanlığına yer verilmiş mi?			
Uyku alışkanlığına yer verilmiş mi?			
Yemek yeme alışkanlığına yer verilmiş mi?			

Kavramlara İlişkin Sorular

Arkadaş ve arkadaşlık ilişkilerine yer verilmiş mi?			
Aile kavramına hikaye kitabında yer verilmiş mi?			
Çalışkanlık kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Girişimcilik hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Yardım kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Dürüstlük kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
İyi-kötü kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Doğru-yanlış kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Sevgi kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
İşbirliği kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			
Dayanışma kavramı hikaye kitabında bulunuyor mu?			